

הגדה

של פסח

"יציאת ישראל ממצרים תישאר לעד האביב של העולם כולו" (מגד ירחים חודש ניסן)

"בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". את המשפט הזה, המהווה בסיס משמעותי לתוכנו וסידרו של ליל הסדר, ניתן להבין בהרבה מובנים. התובנה הפשוטה היא שכאשר אדם קורא את ההגדה, עליו לנסות להתחבר עד כמה שניתן לסיפור יציאת מצרים שקרה לפני כ-3500 שנים, לדמיין איך הוא יצא בחיפזו, להרגיש את תחושת החופש עם היציאה לחירות, להתפעם מההופעה האלוקית שקרתה אז.

אך למשפט יש גם משמעות עמוקה יותר. הרעיון אינו רק לנסות ולדמיין איך היה "שם" ו"אז", אלא להבין איך בלילה הזה ממש אנחנו יוצאים לחירות. ולא סתם חירות – אלא חירות שנובעת מאותה חירות ראשונית ויסודית שירדה לעולם והתגלתה ביציאת מצרים וממשיכה אותה מאז ועד עתה.¹ אור לט"ו ניסן בליל יציאת מצרים הופיעה בעולם הופעה אלוקית חדשה שנתנה נשמה חדשה לעולם. הופעה אלוקית זו הכניסה דחף חדש לכל המציאות, דחף שבשל הופעתו בני ישראל היו מוכרחים לצאת מעבדות לחירות.

נאמנים לדרכו של הרב זצ"ל כי "כל זמן מאיר בתכונתו"², לכל תאריך יש את אותם היכולות שהוטבעו בו מימי קדם והם צפים וחיים כל שנה מחדש באותו תאריך, מוטלות עלינו שתי חובות. החובה הראשונה היא לברר מה היא אותה הופעה אלוקית שבאה לעולם בתאריך זה. הרחבה בכיוון הזה ניתן ללמוד בחוברת של הרב בלייכר שליט"א על מהלך קדושת הזמנים לליל הסדר. היסוד המרכזי אותו הוא מבאר שם בהרחבה הינו שבזמן מכת

¹ הגאולה נמשכת היא והולכת. גאולת מצרים וגאולת העתיד השלמה היא פעולה אחת שאינה פוסקת, פעולת היד החזקה והזרוע הנטויה, אשר החלה במצרים והיא פועלת את פעולותיה בכל המסבות. משה ואליהו גואלים הם לגאולה אחת, המתחיל והגומר, הפותח והחותם הם יחד ממלאים את החטיבה. ורוח ישראל מקשיב הוא את קול התנועות של פעולות הגאולה, ההולכות מכל המסבות עד מלא צמיחת קרן הישועה במלואה וטובה. (אורות, ישראל ותחיתו, כח)

² אגרות ראי"ה, אגרת שעח

בכורות, בחצות הלילה של יציאת מצרים "באותו רגע חודרת נשמת העולם, המגמה האלוקית של העולם, האמת האלוקית של העולם אל תוככי המציאות. עד אז הונהג העולם על ידי שליחים ומלאכים, אך כאן עובר הקב"ה בכבודו ובעצמו."

לאור היסוד הזה, החובה השנייה היא להחיות את ההופעה הזו בליל הסדר שלנו, לוודא שהלילה הזה אינו הצגה או קריאה בלבד מתוך הכתוב, אלא ניסיון ממשי שתוך כדי התהליך הזה שקבעו לנו חז"ל בלילה הזה, נוכל להפגש בעצמנו עם ההופעה האלוקית הזו, להחיות אותה ולחיות אותה, להתחבר לאותה חירות אלוקית ולהמשיך אותה ואת המשך הופעתה.

הנביא ישעיהו מחדש לנו כי היצירה המופלאה שנקראת "עם ישראל" נועדה בשביל "עם זו יצרתי לי – תהילתי יספרו". יציאת מצרים היא הרגע הממשי בו עם ישראל נוצר ונהיה לעם, וסיפור יציאת מצרים אינו רק סיפור היסטורי אלא מימוש הייעוד שלנו בסיפור תהילת ה'.

הבנה כזאת מרוממת את ליל הסדר ומשנה אותו מעוד לילה חגיגי שאנחנו חוגגים מדי שנה, לצעד נוסף, עליה נוספת במעלות הגאולה. כל ליל סדר אנחנו נדרשים מחדש להפגש עם האלוקות הטמונה בנו, ולברר לעצמנו איך היא מופיעה בנו בחיים שלנו. איך אנחנו מתרוממים אליה, וממשיכים את אותו המהלך האלוקי שצויד ומתקדם מאז יציאת מצרים בחיינו אנו בזמן הנוכחי.

אם נתבונן בזמנים של יציאת מצרים עצמה נשים לב כי תחילת התהליך של היציאה ממצרים התחיל במכת בכורות שהיתה בחצי הלילה. לאחר מכן החל הגירוש של בני ישראל ממצרים שיצאו בפועל לאור יום. יוצא מזה שליל הסדר, שעיקרו נגמר לפני חצות הלילה, הוא הכנה לקראת אותו רגע של מכת בכורות במתחיל את התהליך העצום של יציאת מצרים – תאריך שהתחיל ולא פסק עד ימינו אנו.

"נראה שאי-אפשר לצאת ידי חובה בענין חובות הלב רק אם יסדר ספר לעצמו בלימודים הדרושים לו בזה, בין הפרטיים ואפי' הכוללים ג"כ יותר יבין ע"י מה שיחדש בהם מרוחו, ומי שהוא כבר באופן זה של הדעת, שיכול להעריך מערכה שכלית בעצמו, אי-אפשר לו לבוא אל השלמות אם לא יעבוד בשכלו בזה."

מוסר אביך – מעין הקדמה / הרב זצ"ל

דברי הרב אמנם נכתבו בפשט על ספרי מוסר, אבל נראה לי שאפשר להשליך אותם גם על ענייני אמונה בכלל ולענייני הגדה של פסח. ניתן ללמוד הרבה ולדרוש על ההגדה כל שנה, אך ודאי שישנה מעלה נוספת כאשר מסדרים לכתוב את הדברים כל אחד לעצמו, וכך השכל נדרש לישב את ענייני ההגדה בצורה שלימה, פנימית ומקפת.

יסוד עקרוני אותו זכיתי ללמוד בבית המדרש של ישיבת שבי חברון, המופיע אצל הרצי"ה זצ"ל, הוא לנסות ולעיין בדברי תורה לא כאוסף של פרטים עליהם ניתן לחדש רעיונות פרטניים ונקודתיים, אלא לנסות לחדור לעומק הדברים ולראות את המהלך ולנסות ולהבין לאן הוא מוביל. העקרון הזה הוביל אותי בעיון בהגדה של פסח ומסייע לי להתחבר ולמצוא את מקומי בתוך המהלך האלוקי הרציף של יציאת מצרים כפי שבא לידי ביטוי בליל הסדר. אין זה אומר שבהכרח אפשר למצוא פה ביאור רציף אחד על כלל ההגדה, אלא שרוב הפרשנויות שמובאות פה מתחברות למהלך אחד כללי וראיה כללית של הערב הזה, על בסיס היסודות שבוארו לעיל.

חלק מהדברים המובאים בהגדה זו נלמדו מפירושים וביאורים קיימים (ביניהם "פסח על שום מה" – הרב בלייכר; "זהגדת לבנך" – הרב אלי אדלר; מחזור ויטרי, הגדת יעב"ץ, הגדת השל"ה, עולת ראיה על הגדה של פסח, אמרי שפר – הנצי"ב מוולוז'ין, ועוד) וחלק מדברים שלובנו ונלמדו בעקבות אותם מקורות.

אני תקווה שחיבור המקורות האלה יחדיו, יסיעו לי להמשיך לברר את החופעה האלוקית המופיעה בעולם בליל הסדר, להצליח למצוא את החיבור למגמה זו ולזכות לכך שכולנו נוכל להגיע לאכול מן הזבחים ומן הפסחים במהרה בימנו.

סדר בדיקת חמץ:

כשלב מקדים הכרחי כדי לנסות ולהפגש עם ההופעה האלוקית האדירה של יציאת מצרים בליל הסדר, אנו נדרשים קודם כל לבדוק ולבער את החמץ בתוכנו. כמו בלחם כך גם במידות, אנחנו רוצים לבער מקרבנו כל שמץ של גורם מתפית, כל שמץ של גאווה שהיא ביסודה זו המרחיקה אותנו מהמפגש עם האלוקות בעולם. על בעל גאווה אומר הקב"ה "אין אני והוא יכולים לדור בכפיפה אחת". אין בכלל יכולת לגשת אל הערב הזה לפני שאנחנו בודקים את עצמנו פנימה, "וכיון שמבקשים לשוב אל ד' שבים. והאדם מתחדש כבריה חדשה." (אורות התשובה יד/ד)

בלילה שלפני ערב פסח בודקים את החמץ. וחייבים לבדוק מיד בתחלת הלילה, ואסור להתחיל לאכול או לעשות שום מלאכה חצי שעה קודם הלילה:
קודם בדיקת חמץ אומרים זה:

הֲרִינִי מוֹכֵן וּמְזוּמֵן לָקִים מִצֹּת עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל בְּדִיקַת חֻמֶּץ לְשֵׁם יְחֹד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׁכִינְתִּיהָ עַל יְדֵי הַהוּא טְמִיר וְנִעְלָם בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל: ויהי נועם וגו':

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצֻוָּנוּ עַל בִּיעוּר חֻמֶּץ:

ומיד אחר הבדיקה יבטלנו ויאמר:

כל חמץ ושאור שיש
ברשותי, שלא ראיתיו
ושלא בערתיו ושלא
ידעתיו - יבטל ויהיה
הפקר כעפר הארץ

**כָּל חֲמִירָא וְחֲמִיעָא דְאִיכָא בְּרִשּׁוֹתִי
דְּלֹא חֲמִיתִיה וְדְלֹא בְּעֲרִיתִיה וְדְלֹא יָדַעְנָא
לִיה לְבָטֵל וְלֵהוּי הֶפְקֵר כְּעַפְרָא דְאַרְעָא:**

סדר שריפת חמץ:

ביום י"ד בניסן בשעה חמישית יעשה לו מדורה וישרפנו ותכף יבטלנו ויאמר:
הֲרִינִי מוֹכֵן וּמְזוּמֵן לָקִים מִצֹּת עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל שְׂרִיפַת חֻמֶּץ לְשֵׁם יְחֹד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׁכִינְתִּיהָ עַל יְדֵי הַהוּא טְמִיר וְנִעְלָם בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל: ויהי נועם וגו':

כל חמץ ושאור שיש
ברשותי, שראיתיו
ושלא שבערתיו
ושלא שבערתיו - יבטל ויהיה
הפקר כעפר הארץ.

**כָּל חֲמִירָא וְחֲמִיעָא דְאִיכָא בְּרִשּׁוֹתִי
דְּחִזְתִּיה וְדְלֹא חִזְתִּיה דְּחֲמִיתִיה וְדְלֹא
חֲמִיתִיה דְּבְעֲרִיתִיה וְדְלֹא בְּעֲרִיתִיה לְבָטֵל
וְלֵהוּי הֶפְקֵר כְּעַפְרָא דְאַרְעָא:**

סימני הסדר

הלילה הזה ידוע אצלנו בתור "ליל הסדר". חשוב להבין כי ה"סדר" עליו אנחנו מדברים בלילה הזה אינו רק הסדר הכרונולוגי של ניהול הערב. הלילה הזה הוא לילה שכולו סדר: בלילה הזה סדר אלוקי חדש מופיע במציאות. תהליך יציאת מצרים אינו רק תהליך של אירועים שקרו על פי סדר מסוים. ביציאת מצרים הקב"ה מתגלה בכבודו ובעצמו בעולם, ומטיל על עם משימה של להופיע את שמו בעולם. ממילא קורים הרבה דברים ברצף מסוים. אבל ייחודו של ה"סדר" הינו הסדר האלוקי החדש המופיע במציאות. העולם אחרי יציאת מצרים הוא מקום אחר. הוא מציאות שונה לחלוטין. ברור מי מנהל אותו, יש בו סדר. הרעיון הזה נכון גם לסימני הסדר. הסימנים האלה אינם רק דרך חביבה לזכור מה אנחנו אמורים לעשות בלילה הזה. הסימנים האלה מבטאים את הסדר האלוקי של הלילה, את התהליך אותו אנחנו צריכים לעבור על מנת להתחבר להופעה האלוקית בלילה הזה בפרט אך במציאות בכלל גם כן.

וְרַחֵץ

יַחַץ

רַחֲצָה

מִצָּה

פֹּרֶךְ

בִּירָךְ

נִרְצָה

קִדְּשׁ

כִּרְפָּס

מִגִּיד

מוֹצֵיא

מְרֹר

שְׁלַחַן עֹזֶרֶךְ

צִפּוֹן

הֶלֶל

קדש

הסימן הראשון איתו אנו נפגשים בסדר הינו קדש. שתי הבנות משמעותיות יש בסימן הזה. ראשית, אנו מתחילים את הלילה בהבנה שהלילה הזה הוא לילה של קדושה, לא רק לילה של תרבות או מסורת. המדריגה אליה אנו שואפים היא לא פחות מליל יציאת מצרים עצמו, כשהקב"ה מתגלה בכבודו ובעצמו וממילא עם ישראל נגאלים. ההבנה השניה היא כי הסימן הזה הינו בלשון ציווי. חז"ל מוסרים לנו כי הקדושה שתשרה בלילה הזה תלויה בנו. היכולת והחובה לקדש את הזמנים בכלל ואת הלילה הזה בפרט מוטלים עלינו. רק אחרי שתי ההבנות האלה אנחנו יכולים לגשת אל הקודש פנימה.

מוזגים כוס ראשון, נוטלו בשתי ידי, מחזיקו ביד ימינו ומקדש.

הנני מוכן ומזומן לקיים מצות כוס ראשון של ארבע כוסות.

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל.

בשבת מתחילין כאן:

בלחש – (וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וַהֲנֵה טוֹב מְאֹד)
וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר בָּקוֹל - יוֹם הַשְּׁשִׁי:

וַיִּכְלֹוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צָבָאָם: וַיִּכְלֹוּ אֱלֹהִים בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְכַל
מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ
אוֹתוֹ כִּי בּו שַׁבַּת מְכַל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

סְבִירי מְרֻנָּן וְרַבָּנָן וְרַבּוּתִי:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל עַם
וְרוֹמְמָנוּ מִכָּל לָשׁוֹן וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וַתֵּתֵן לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
בְּאַהֲבָה (לשבת שְׁבִתוֹת לַמְנוּחָה ו) מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה. חֲגִים וְזִמְנִים
לְשִׂשׁוֹן. אֶת יוֹם (לשבת הַשְּׁבִת הַזֶּה וְאֶת יוֹם): חֵג הַמִּצּוֹת הַזֶּה. זִמְן
חֲרוּתָנוּ (לשבת בְּאַהֲבָה) מְקַרֵּא קִדְּשׁ זִכָּר לַיְצִיאת מִצְרַיִם. כִּי בָנוּ
בְּחִרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדְּשָׁתָּ מִכָּל הָעַמִּים. (לשבת וְשַׁבָּת) וּמוֹעֲדֵי קִדְּשָׁךְ (לשבת
בְּאַהֲבָה וּבְרַצוֹן) בְּשִׂמְחָה וּבְשִׂשׁוֹן הִנְחַלְתָּנוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְקַדֵּשׁ
(לשבת הַשְּׁבִת ו) יִשְׂרָאֵל וְהַזִּמְנִים:

כשחל יו"ט במוצאי שבת:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם. בורא מאורי האש:
ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם. המבדיל בין קדש לחול. בין
אור לחשך. בין ישראל לעמים. בין יום השביעי לששת ימי המעשה.
בין קדשת שבת לקדשת יום טוב הבדלת. ואת יום השביעי מששת
ימי המעשה קדשת. הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדשתך:
ברוך אתה יהוה המבדיל בין קדש לקדש:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן
הזה:

שותים בהסבת שמאל

ורחץ

רחיצת הידיים פה אינה דומה לנטילת ידיים אחרת שלפני דבר שטיבולו במשקה. ו"ו החיבור
פה היא מהותית ביותר. "רחץ" מחובר עם ו"ו החיבור לסימן שלפניו – "לקדש". בנטילה זו
איננו רק מטהרים את ידינו לפני נגיעה בדבר שטיבולו במשקה. אנו מכינים את עצמנו
ומחברים את כל גופנו לקדושה שקיבלנו על עצמנו לפני רגע בקידוש. כל הטבע כולו
מתקדש ועולה קומה.

נוטלים ידיים ללא ברכה

כרפס

כרפס אוכלים כדי שהילדים ישאלו. לכאורה היה אפשר לעשות כל מיני דברים ולברך על
מאכלים שונים אחרים. מה עניין דווקא לברך על דבר אדמה שטיבולו במשקה? בנוסף, אם
אכן הילדים שואלים בגלל הכרפס, התשובה "עבדים היינו" לא באמת מתייחסת לשאלה
הזו! הרי זה בכלל לא נכון שאנחנו מטבילים כרפס י עבדים היינו... אנחנו מטבילים כרפס
כדי שתשאלו מה אנחנו עושים...

כאשר אנחנו מטבילים דבר במשקה אנחנו מחייבים את עצמנו ליטול ידיים לפני האכילה.
בכרפס אנחנו לוקחים דבר אדמה – לכאורה מהדברים הכי פחות מושקעים בטבע, ומעלים
אותו לדרגה כמעט מקבילה ללחם. בעוד על לחם תמיד נוטלים ידיים, פה חיוב הנטילה הוא
בגלל מעשה שלנו. כאשר הילדים שואלים מדוע אנו מטבילים בליל הסדר, אנחנו לא רוצים

שישאלו רק על עצם המעשה, חשוב לנו שיבינו את הערך הנובע מההטבלה הזו. אנחנו מסוגלים לקחת דבר שנראה ירוד ופחות ובעזרת הכוונה והמעשים שלנו להעלות אותו למעלת קדושה. מקפידים על נטילת ידיים כי המטרה של השאלות הן המפגש הזה עם הקדושה.

וכך אף התשובה, "עבדים היינו" אכן משיבה על השאלה. למה אנחנו מטבילים אדמה במי מלח? כי היינו עבדים ואנחנו עלינו לקדושה, בדיוק כמו שאת דבר האדמה הקטן הזה העלנו על ידי המעשים שלנו לקדושה של נטילת ידיים.

**נוטל מן הכרפס פחות מכזית, טובלו במי מלח או בחומץ ומברך (מתכון לפטור
בברכה זו גם את המרור)**

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הוֹדָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה
אוכל בלי הסבה ונותן למסובים**

יחץ

הרב זצ"ל בעולת ראי"ה מביא כי ב"יחץ" אנחנו מפרידים בין שני סוגי אכילות: בין אכילת לתיאבון הנובעת מנפש רעבה, ואכילה על השובע – "אכילה לשם עונג, לשם הרחבת החיים העולה ומתקדשת בהרמת קרן החירות האמיתית". הרב מציין כי רק משתי האכילות יחד תצא השלימות. החלק הקטן – זו האכילה לנפש רעבה, "הא לחמא עניא", החלק הגדול מוצפן לאפיקומן שנאכל על השובע.

אולי אפשר להוסיף ולדייק שהסימן הוא בלשון פעיל ולא סביל ("חציה" לדוגמה) – כי על האדם עצמו מוטלת החובה בכוחו ממש לחצות את המצה, לדעת להבדיל בין העיקר לטפל, בין התיאבון לקדושה, ולדעת גם מתי יש לאכול ולהביא לידי ביטוי כל סוג של אכילה כזו. כשאנחנו חוצים את המצה אנחנו לומדים להבדיל בין הקודש לחול, אבל גם יודעים מתי להוציא כל אחד מהם ומתי לכרוך אותם יחד.

מחלק את המצה האמצעית לשני חלקים, עוטף את החלק הגדול במפה ומצפינו לאפיקומן, ומחזיר את החלק הקטן לבין שתי המצות השלמות.

מגיד

"דרש רבי שמלאי: שש מאות ושלוש עשרה מצות נאמרו לו למשה... בא דוד והעמידן על אחת עשרה... בא ישעיהו והעמידן על שש... בא מיכה והעמידן על שלש, דכתיב: 'הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך' – 'עשות משפט' זה הדין, 'אהבת חסד' זה גמילות חסדים, 'והצנע לכת' זה הוצאת המת והכנסת כלה. והלא דברים קל וחומר: ומה דברים שאין דרכן לעשותן בצנעא אמרה תורה 'והצנע לכת', דברים שדרכן לעשותן בצנעא על אחת כמה וכמה. חזר ישעיהו והעמידן על ששים... בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר: 'וצדיק באמונתו יחיה...' (מכות כג:–כד).

הגמרא במכות לא מנסה לצמצם את כמות המצוות המעשיות חלילה. הגמרא מלמדת אותנו שלאורך השנים ניסו נביאים וגדולים לרדת לשורש ויסוד עבודת ה'. הנביא חבקוק

זוכה ומגיע לשורה התחתונה – אמונה.

מיכה הנביא משלב שלשה עקרונות: עשות משפט, אהבת חסד והצנע לכת עם אלוקיך.

"מגיד" נובע מאותם יסודות של "הגיד לך אדם" של הנביא מיכה.

בערב הזה אנחנו פותחים כבני אדם, "הגיד לך אדם", ושואפים להגיע בסופו למצב של "הצנע לכת עם אלוקיך" – להתחבר לקב"ה. כשנשלים את השלב הזה, כשנשלים את ה"מגיד" נוכל גם להגיע לנקודה העליונה של הנביא חבקוק "וצדיק באמונתו יחיה".

מגביה את הקערה עם המצות, וראה בידו על המצה הפרוסה שבין שתי השלמות ומתחיל לומר את ההגדה בשמחה ובקול רם.

הָאֵל לַחֲמַא עֲנִיא

דִּי אָכְלוּ אַבְהֶתְנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם.
כָּל-דְּכָפִין יִיְיָ וַיְיָ, כָּל-דְּצָרִיךְ יִיְיָ וַיְפָסֶח.
הַשְׁתָּא הָכָא, לַשָּׁנָה הַבָּאָה בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל.
הַשְׁתָּא עַבְדִּי, לַשָּׁנָה הַבָּאָה בְּנֵי חוּרִין.

מוזגים לו כוס שני, ומסלקים את הקערה, וכאן הבן שואל.

הא לחמא עניא – זה לחם העוני. הערב כולו מושתת על זה שאנחנו מבינים שהמצה שעל השולחן כרגע אינה זכר ללחם העוני, אלא היא ממש אותו לחם עוני בעצמו. אנחנו מתחילים את הערב באותה נקודת מוצא שהתחילו אבותינו לפני יציאת מצרים ומפה מתחילים לעלות ולהפגש עם יציאת מצרים שהתחילה אז וממשיכה במלא עוזה עכשיו.

בן חורין – "החירות האמיתית היא נמצאת בהיות המצב מתאים לנטיות הטבעיות שביצור הוא שיצאו אל הפועל השלם. על כן, מי הוא הראוי להחירות הרחבה, מי שכבר בא למידה זו שכל כך רמו וטהרו נטיותיו בטבע, שכל אשר יותר ירחיבו את צעדיהם להתפתח ולצאת אל פעלם הגמור, יתר ורבו הטוב וההצלחה לעצמו ולעולם. אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה" (עין איה, שבת, פ"ה, ז)

ההבנה הראשונה החיונית בפתיחת הלילה הזה היא מה הוא בן חורין. זה אינו אדם העושה ככל העולה על רוחו. חירות אמיתית היא ההתאמה בין הכוחות הפנימיים ובין היכולת ליישם אותם בפועל. בלילה הזה אנחנו רוצים לברר את ייעודינו המלא, ולראות כיצד העולם מתאים לו כך שנוכל ליישם ייעוד זה, ייעוד של "עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו".

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות,

שְׁבַכְל הַלִּילֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֶמֶץ וּמֶצֶה, הַלִּילָה הַזֶּה כֵּלּוּ מֶצֶה.
שְׁבַכְל הַלִּילֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׁאֵר יִרְקוֹת, הַלִּילָה הַזֶּה מָרוֹר.
שְׁבַכְל הַלִּילֹת אֵין אָנוּ מְטְבִילִין אֶפִּילוֹ פֶּעַם אַחַת, הַלִּילָה הַזֶּה
שְׁתֵּי פַעַמִּים.
שְׁבַכְל הַלִּילֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבִין וּבֵין מְסוּבִין, הַלִּילָה הַזֶּה
כוֹלְנוּ מְסוּבִין.

מחזירים את הקערה למקומה, מגלה את המצות ואומר

עֲבָדִים הָייְנוּ לַפְּרָעָה בְּמִצְרַיִם, וַיּוֹצֵאֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיַד
חֲזָקָה וּבְזִרוּעַ נְטוּיָה וְאֵלּוּ לֹא הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת
אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, הֵרִי אָנוּ וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ מִשְׁעָבָדִים הָייְנוּ
לַפְּרָעָה בְּמִצְרַיִם, וְאֶפִּילוֹ כָּלְנוּ חֲכָמִים כָּלְנוּ נְבוֹנִים כָּלְנוּ זְקֵנִים

"מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות": ארבע הקושיות דורשות עיון. מתוך הקושיות הבן שואל גם על דברים שהוא טרם ראה הלילה דוגמת המרור, וגם על דברים שייתכן וראה דוגמה ההסיבה, אבל זה דבר שייתכן וישתנה ולא מוחלט כלל שזו תהיה קושיה!

נראה שהשאלה האמיתית היא באיזה אופן שונה ליל הסדר הזה מכל לילות הסדר שקדמו לו?! איך בלילה הזה אני נפגש יותר עם אותה הופעה אלוקית, ומתקדם מהמפגש הקודם בשנה שעברה? לכן השאלות הן אף על דברים שטרם קרו בשולחן השנה. אנחנו יודעים מה הולך לקרות אבל רוצים לדעת איך הדברים האלו יהיו שונים במהות ממה שהיה שנה שעברה, איך נתקדם צעד נוסף קדימה מליל הסדר הקודם אל עבר המשך הופעת תהליך יציאת מצרים בימנו.

הרי אנו ובנינו ובני בנינו משעבדים היינו לפרעה במצרים ידועה השאלה, הרי דורות רבים השתעבדו והשתחררו, ולכאורה גם אם הקב"ה לא היה מוציא את אבותינו ממצרים בדרך נס, דרך הטבע היא שעמים משתחררים ומלכויות נופלות, וההיסטוריה האנושית תוכיח. אלא בהמשך להבנתנו כי היציאה ממצרים אינה רק שינוי פיזי מעבדות לחרות, אלא הופעה חדשה שנתחדשה בעולם ונשמה אלוקית שהוטלה בנו בתור עם, אזי גם אם בדרך טבע היתה משתנה המסגרת בה חיינו, עדיין היתה חסרה לנו אותה הופעה אלוקית. וללא אותה הופעה אלוקית ודאי שעדיין היינו משועבדים.

כָּלְנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה, מִצְוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאת מִצְרַיִם, וְכָל
הַמְרָבָה לְסַפֵּר בִּיצִיאת מִצְרַיִם הֲרִי זֶה מְשֻׁבָּח:

מַעֲשֵׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וּרְבִי יְהוֹשֻׁעַ וּרְבִי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וּרְבִי
עֲקִיבָא וּרְבִי טַרְפוֹן שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין בְּבֵנֵי בֶרֶק, וְהָיוּ מְסַפְּרִים בִּיצִיאת
מִצְרַיִם כָּל אוֹתוֹת הַלַּיְלָה עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם
רְבוּתֵינוּ הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית:
אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, הֲרִי אֲנִי כֶּבֶן שִׁבְעִים שָׁנָה יָא וְלֹא זָכִיתִי
שֶׁתֹּאמַר יְצִיאת מִצְרַיִם בְּלֵילוֹתַי, עַד שֶׁדִּרְשָׁה בֶּן זֹמְאִי, שֶׁתֹּאמַר

מִצְוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאת מִצְרַיִם כִּי הֵעֲנִיין אֵינוּ בְּסִיפּוֹר מֵאוֹרְעוֹת הָעֶבֶר, אֲלֵא לַחֲיוֹת אֶת הַגְּאוּלָּה
בַּהוּוֹה, וְלִשְׁם כֵּךְ בִּאֲמַת שְׁלֹא רְלוּנִטִּי כִּמָּה אֲנַחְנוּ חֲכָמִים אוֹ נְבוֹנִים, זֶה לֹא שֶׁאֵלָה שְׁלִידַע, אֲלֵא
עֲנִיין שֶׁל חַיִּים.

הֲרִי זֶה מְשֻׁבָּח אֶת מִילַת הַיִּיחּוּס "זֶה" נִיתֵן לִיחֹס לְשׁוֹאֵל: כָּכָל שֶׁהַשּׁוֹאֵל מְרַבֵּה לְסַפֵּר בִּיצִיאת
מִצְרַיִם, הוּא עֲצָמוּ מִשְׁתַּבַּח וּמִתַּעֲלֶה. בְּנוֹסָף, אֲפִשֶׁר לִיחֹס אֶת הַמִּילָה לִיצִיאת מִצְרַיִם עֲצָמָה: כָּכָל
שְׁמַרְבִּים לְסַפֵּר בִּיצִיאת מִצְרַיִם, הַיְצִיָּאָה עֲצָמָה מִשְׁתַּבַּחַת, מִתַּעֲלָה וּמוֹפִיעָה בַּעֲצָמָה אֲדִירָה יוֹתֵר.
כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה הַחִידוּשׁ בַּמַּעֲשֵׂה הַזֶּה הוּא שֶׁחֲמֶשֶׁת הַתְּנָאִים דִּרְשׁוּ בִיצִיאת מִצְרַיִם שֶׁל אוֹתוֹ
הַלַּיְלָה, לֹא בִיצִיאת מִצְרַיִם הַהִסְטוֹרִית!

זְמַן קְרִיאת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית בַּעֲד הַתְּנָאִים עוֹסְקִים וְדָנִים בִּיצִיאת מִצְרַיִם שֶׁל לַיְלָה, בָּאִים
תַּלְמִידֵיהֶם וּמוֹזְכִּירִים לָהֶם כִּי הַמוֹקֵד אֵינוּ זְמַן הַלַּיְלָה. גַּם כְּשֶׁאֲנַחְנוּ מְסַפְּרִים בִּיצִיאת מִצְרַיִם
אֲנַחְנוּ חַיִּיבִים לִזְכּוֹר כִּי הַדָּגֶשׁ הוּא אֶל זְמַן הַשַּׁחֲרִית, זְמָנָה שֶׁל אֵיילַת הַשַּׁחַר שֶׁבֶקַע אוֹרָה וּמִבְשֶׁרֶת
אֶת גְּאוּלְתָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. יְצִיאת מִצְרַיִם הִיא חֲשׁוּבָה וִיסוּדִית אֲבָל לֹא הִיעֵד הַסּוּפִי, כִּפִּי שֶׁהַגְּמֵרָא
(בְּרֻכּוֹת יב) מְלַמֶּדֶת אוֹתָנוּ שֶׁלַּעֲתִיד לָבֹא לְמִרוֹת שִׁיזְכִּירוּ יְצִיאת מִצְרַיִם הִיא תַּהֲיָה טַפְלָה לְגְּאוּלָּה
הָעֲתִידִית.

הֲרִי אֲנִי כֶּבֶן שִׁבְעִים שָׁנָה - "יָמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה" - בַּעֲצָם ר' אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר
שֶׁבְּכָל חַיָּיו הוּא לֹא זָכָה שֶׁתֹּאמַר יְצִיאת מִצְרַיִם בְּלֵילוֹת. מִשְׁמַעוֹת הָעֲנִיין אֵינָה שִׁיִּצִיאת מִצְרַיִם לֹא
הוֹזְכָּרָה בַּהֲכָרַח בְּזְמַן הַלַּיְלָה. מִשְׁמַעוֹת הָעֲנִיין הִיא שֶׁבַּמַּהֲלַךְ חַיָּיו שֶׁל ר' אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לֹא
הַצְלִיחוּ לַהֲגִיעַ לְתוֹבָנָה שֶׁגַם בְּזְמַן שֶׁל לַיְלָה, שֶׁל הַסֵּתֵר פָּנִים, יֵשׁ חִיבוֹר יָשִׁיר לִיצִיאת מִצְרַיִם וְאֲנַחְנוּ
מַחוֹבִיבִים לִהְיוֹת מַחוֹבְרִים אֵלֶיהָ.

וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֹּאמַר יְצִיאת מִצְרַיִם בְּלֵילוֹת לְהַזְכִּיר יְצִיאת מִצְרַיִם בְּזְמַן שֶׁל "יוֹם", שֶׁל הָאֲרָה אֱלוּקִית
בַּעוֹלָם, זֶה קָל. מָה שֶׁמַּחֲדֵשׁ לָנוּ בֶּן זֹמְאִי הוּא שְׁדוּקָא בְּזְמַן שֶׁל "לַיְלָה", כְּשֶׁהָאֲרָה הָאֱלוּקִית
נִסְתָּרָה מֵעֵינֵינוּ, דּוּקָא אִזּוּ צָרִיךְ לַהֲבִין וּלְרֹאוֹת אֵיךְ כָּל הַמִּתְרַחֵשׁ בַּמִּצִּיאוֹת, בְּכָל זְמַן, לֹא רַק
מִתְקַשֵּׁר יִשְׁרִירוֹת לִיצִיאת מִצְרַיִם הַמְקוֹרִית, אֲלֵא הוּא חֶלֶק בְּלִתִּי נִפְרָד מֵאוֹתוֹ תַּהֲלִיךְ שֶׁהַחֵל אִזּוּ
וּמוֹבִיל ל"כָּל יָמֵי חַיִּיךְ - לַהֲבִיא לִימּוֹת הַמִּשְׁחָ"ח. חֲכָמִים רוֹאִים שִׁישׁ קֶשֶׁר בֵּין יְצִיאת מִצְרַיִם

לְמַעַן תִּזְכּוֹר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ, יְמֵי חַיֶּיךָ
הַיָּמִים, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ הַלַּיְלֹת, וְחֻכְמִים אוֹמְרִים יְמֵי חַיֶּיךָ הָעוֹלָם
הַזֶּה, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ לְהָבִיא לִימּוֹת הַמָּשִׁיחַ:
בְּרוּךְ הַמָּקוֹם^{יד} בְּרוּךְ הוּא , בְּרוּךְ שְׁנֵתָן תּוֹרָה לְעַמּוֹ
יִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא.

לימנות המשיח, אבל לא רואים את התהליך לאורך כל הזמן של "לילה". בן זומא יודע לחבר יום ולילה ולראות איך הלילה הכרחי להבאת היום שאחריו.

עד שדרשה בן זומא "ביציאת מצרים זכו ישראל לחירותם, דהיינו שלמות עצמם, אבל את השלמות הכללי של המין האנושי ישלימו בימות המשיח. וע"י פיזורם הקודם דוקא, שע"י הפיזור החל שם ד' להודיע בעולם אבל לא נגמרה דעת ד' וא"א שתגמר בעולם כ"א בהרמת קרנם של ישראל. ע"כ בהיות השלימות האנושי הכללי באה על ידינו לימות המשיח, שאז נתרומם באמת להיות ממלכת כהנים, אז יהי שיעבוד מלכיות עיקר המטרה והשלמות הלאומי הפרטי טפלה לו במעשה, שכבר לא נהי נצרכים לכוין פני המעשים להשלמות הפרטי שלנו, שנזכה בו כבר בשלימותו ולא נהי נצרכים לאמצעיים לו, אבל ההשתדלות המעשית העיקרית תהי למגמת התיקון הכללי. ובאשר א"א שימשך התיקון הכללי כ"א ע"י מעשה התורה והמצות שבישראל, תהי מגמת המעשים בעיקרם לצורך כלל האנושיות, ובדרך טפל להרים השלמות של כל הפרט של ישראל, שנמשך מיציאת מצרים. מפני ששלימות עצמם תעלה ג"כ מאילי ע"י אור ד'. " (עין אי"ה ברכות א/קעא)

ברוך המקום ברוך הוא כשיעקב יורד למצרים, התורה אומרת: "ויפגע במקום וילן שם". ובבראשית רבה מופיע: פגע בשכינה. כמו גם העקידה מתרחשת "אל המקום אשר אומר אליך". עוד לפני הירידה לחרון, הכל כבר גמור ומוכן לקראת יציאת מצרים. הפגיעה במקום היא זו ששמרה עליו לאורך השנים בהן חי אצל לבן והיא זו שתאפשר לנו להבין כיצד "ארמי אובד אביו" הופך ל"ויוציאנו ה' ממצרים"

כַּנְגַד אַרְבַּעָה בָּנִים^{טו} דְּבָרָה תּוֹרָה, אֶחָד חֶכֶם, וְאֶחָד רָשָׁע, וְאֶחָד תָּם, וְאֶחָד שָׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְשֹׂאֹל:

כַּנְגַד אַרְבַּעָה בָּנִים^{טו} דְּבָרָה תּוֹרָה יש הרבה הסברים ורעיונות שנאמרו על ארבעה בנים, בייחוד על השאלות של כל בן ועל התשובה הניתנת לכל שאלה. צריך להבין את ענין הבנים כמכלול ולא רק באופן פרטני, וממילא שאר הדברים יאירו באור חדש.

אם נדייק נשים לב כי הפתיחה היא כללית "כנגד ארבעה בנים" באופן כללי "דברה תורה" – ללא קשר ישיר דווקא לסיפור יציאת מצרים. ברור שהמסגרת בה הדברים באים לידי ביטוי היא יציאת מצרים אבל זה לא עיקר העניין. הבנים המיוצגים כאן, הם ארבע גישות של התייחסות לתורה ולאמונת ישראל בכלל.

הבן החכם שואל לעומק. הוא מנסה להבין את העדות, חוקים ומשפטים. הוא מנסה לקבל תמונה גדולה, עמוקה ואמתית של אמונת ישראל. ובעל ההגדה אומר לנו שלשאלה גדולה צריך לתת תשובה גדולה – צריך לענות עד הסוף, בלי להתחמק, כהלכות הפסח המגיעות עד האפיקומן בסוף הערב, כך התשובה לבן המבקש להבין ותהעמק חייבת לרדת לסוף העניין, ללא סודות או חצאי אמיתות.

הבן הרשע לעומתו, רוצה להתחבר רק לדברים ולעניינים אותם הוא מצליח להבין. שאלת הבן הרשע מופיעה בתוך פרשת קרבן פסח לפני יציאת מצרים. הבן הרשע מתקשה להבין למה צריך לעשות את הדברים האלה: לשחוט חיה, לצבוע משקוף בדם – מעשים שהשכל לא תופס. המסר של התורה פה הוא שלבן כזה אי אפשר לתת מענה נקודתי. הסבר או בירור המיוסד רק על שכלנו המצומצם לא יוביל את הבן לשום מקום, להפך – הוא גורם לכך שהתורה תהיה מצומצמת ונתונה לפרשנות שכלית אישית בלבד. לבן הזה התורה מדגישה כי אי אפשר להסתמך רק על ההבנה שלנו בסוגיות אמונה, אם היינו עוסקים רק בדברים שאנחנו מבינים ע"פ השכל, לא היינו מצליחים להגאל כלל ממצרים. גם בתשובה הניתנת לו ההגדה מלמדת אותנו "אילו היה **שם** לא היה נגאל" – ההדרכה הזו מאד חשובה להורה ולמחנך. כשעוסקים בבן שלכאורה רשע, אסור להשיב לו ב"שם", אסור לספר לו מה היה בעבר ולחשוב שעכשיו זה ישפיע עליו ויאיר את עיניו. חשוב להראות לו איך אנחנו לא עוסקים ב"שם", אלא ב"כאן ועכשיו". הבן הרשע צודק בשאלה שלו – אם יציאת מצרים היא סיפור הסטורי מהעבר, זה לא מעניין ולא רלוונטי. אנחנו חייבים להראות לו איך זה הדבר הכי משמעותי לימינו אנו.

שאלת התם נראית דומה מאד לשאלת הבן הרשע. הוא מנסה להבין מה קורה "מה זאת?". השוני המהותי הוא במיקום שלה בתורה. בעוד שאלת הבן הרשע מופיעה בציווי של קרבן פסח, שאלת הבן התם מופיעה באמצע פרשיית תפילין. תפילין מניחים על היד כנגד הלב ועל הראש כנגד המוח. השאלה של הבן התם אינה מתוך התנגדות לדברים שהוא לא מבין אלא מתוך ניסיון עמוק להתחבר למערכת הזו שפועלת בלב ובמוח. לבן כזה, אומרת התורה, צריך לחזור ליסודות ולהסביר את העניין של יציאת מצרים. כדברי ריה"ל בספר הכוזרי "אֶנְחֵנוּ מֵאֲמִינִים בְּאַלֹהֵי

חֲכָם מָה הוּא אוֹמֵר, מָה הָעֲדוֹת וְהַחֲקִים וְהַמְשָׁפְטִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם, וְאֵף אֶתָּה אֲמֹר לוֹ כְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח אֵין מִפְטִירִין אַחֲרֵי הַפֶּסַח, אֲפִיקוֹמָן:

רִשָּׁע מָה הוּא אוֹמֵר, מָה הָעֲבוּדָה הַזֹּאת לָכֶם, לָכֶם וְלֹא לוֹ, וּלְפִי שְׁהוּצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכָּלָל כְּפָר בְּעֶקֶר, וְאֵף אֶתָּה הִקְהָה אֶת שְׁנָיו וְאָמַר לוֹ, בְּעֶבֶר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם, לִי וְלֹא לוֹ, אֱלֹו הִיָּה שֵׁם לֹא הִיָּה נִגָּאֵל:

תָּם מָה הוּא אוֹמֵר, מָה זֹאת, וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחוּזֶק יָד הוּצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

וְשִׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְשִׁאוֹל אֶת פֶּתַח לוֹ, שְׁנֵאֲמַר, וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בְּיוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֶבֶר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם:

אֲבָרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הַמוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בְּאוֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִסּוֹת... וְאַנְחֵנוּ מֵאֲמִינִים בְּכָל מָה שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה, וְהַדְּבָרִים אֲרָפִים". כֹּל שֶׁאֵלֶּה שֶׁתַּעֲלֶה מִתּוֹךְ גִּישָׁה כְּזוֹ דוֹרֶשֶׁת שֶׁאֵנָּחֵנוּ נִלְמַד אֶת הַבֵּן אֶת הַיִּסּוּד עָלָיו מוֹשֶׁתֶת הָאוֹמָה שֶׁלָנוּ, וְכֵן הוּא יוֹכֵל לִרְאוֹת אֵיךְ כֹּל הַחֲלָקִים, כֹּל הַמִּצְוּוֹת, מִתְחַבְּרִים לִשְׁלָם אֶחָד.

בֵּן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְשִׁאוֹל מִגִּיעָה הַתּוֹרָה לִיִּסּוּד מִרְכָּזִי. פֶּה אוֹמַרְתָּ לָנוּ הַתּוֹרָה שֶׁהִסְכַּנָּה הַכִּי גְדוֹלָה לְאִמּוֹנָה שֶׁלָנוּ הִיא הָאִדִּישׁוּת. הַבְּנִים הָאֲחֵרִים שׁוֹאֲלִים. צִרִיךְ אֲמִנָּם לַדַּעַת אֵיךְ לִתֵּן לָהֶם מַעֲנָה נִכוֹן שִׁירוּמָם אוֹתָם מַעֲלָה-מַעֲלָה, אֲבָל הֵם מִתְמוּדָדִים. כִּשֶּׁהֵבֶן הוּא אִדִּישׁ וְאִפִּילוֹ לֹא שׁוֹאֵל, אִי אֲפֶשֶׁר לִתֵּן לוֹ לִנוֹחַ בִּשְׁקֵט. יֵשׁ לָנוּ חִיּוּב לִפְתּוֹחַ לוֹ אֶת הַלֵּב.

נִרְאֶה לִי שֶׁנִּיתֵן לַחֲדָשׁ שֶׁהַתְּשׁוּבָה הַמוֹפִיעָה לִבֵּן הַרְבִּיעִי אֵינָה מוֹפִנִית כִּלְפִּי, אֲלֵא כִּלְפִי הָאֵב! "בְּעֶבֶר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם" – בִּשְׁבִּיל יֶלֶד כֹּזֵה הַקִּב"ה הוּצִיא אוֹתִי מִמִּצְרַיִם, כִּדִּי לִפְתּוֹחַ לוֹ אֶת הַלֵּב, כִּדִּי לְהַעֲבִיר הֵלָאָה אֶת הַיִּיעוּד הָאֱלֹוִקִי שֶׁלָנוּ כַּעַם.

אַחֲרֵי שֶׁאֵנָּחֵנוּ מִבְּיָנִים מַעַט יוֹתֵר אֶת אַרְבַּעַת הַבְּנִים, נִיתֵן לְהַמְשִׁיךְ בַּמִּצְוּוֹת שֶׁל הַלֵּילָה וְלִאוֹרָם לְהַמְשִׁיךְ וּלְדִרוֹשׁ וּלְקַיֵּם.

יכול מראש חֲדָשׁ^{טז}, תלמוד לומר ביום ההוא, אי
ביום ההוא יכול מבעוד יום, תלמוד לומר בַּעֲבוּר זֶה, בַּעֲבוּר זֶה
לא אמרתי אלא בַּשָּׁעָה שִׁישׁ מִצָּה ומרור מנחים לפניה:

מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, ועכשיו קרבנו
המקום לעבודתו, שנאמר, ויאמר יהושע אל כל העם כה אמר ה'
אלהי ישראל, בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם, תרח אבי
אברהם ואבי נחור, ויעבדו אלהים אחרים, ואקח את אביכם את
אברהם מעבר הנהר ואולך אותו בכל ארץ כנען, וארבה את
זרעו, ואתן לו את יצחק, ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו, ואתן
לעשו את הר שער לרשת אותו, ויעקב ובניו ירדו מצרים:

יכול מראש חודש אמנם ישנה הלכה ש"שלושים יום קודם החג שואלים ודורשים בהלכות החג"
(פסחים ו.). אזי לכאורה ללמוד ולדרוש ביציאת מצרים כבר מראש חודש היא דבר חיובי! אלא, מי
שמספר ולומד על יציאת מצרים בזמן שאינו ליל הסדר, אמנם עוסק בתורה וזה דבר חשוב, אבל
אם אין מצה ומרור מונחים לפניו – אם הוא לא מבין שגם הוא מחובר לאותם מצה ומרור, וגם
המצה והמרור בחיים שלו הינם חלק מאותו סיפור יציאת מצרים, מאותו מפגש עם הקב"ה – זה
לא סיפור יציאת מצרים. בתאריך אחר אפשר לספר סיפור נחמד, אבל אי אפשר להפגש עם הארת
הזמן שחלה רק בתאריך עצמו.

ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו לא ברור למה הכוונה "ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו". לכאורה
הביטוי היותר מתאים הוא "ואז קרבנו". בנוסף, הפסוק המובא על מנת להסביר או לתאר לנו את
המצב אינו מתאר איך הקב"ה מקרב אותנו עכשיו. הוא מתאר איך הקב"ה העביר את אברהם
(אברהם העברי – שכל העולם מעבר אחד והוא מעבר אחר) את הנהר.

אלא שבלילה הזו אנחנו מבינים שהקרבה שלנו לקב"ה היא כאן ועכשיו. אנחנו לא מתרפקים על
הקרבה בין האבות לקב"ה אלא שואפים לקרבה העכשווית שלנו עם הקדוש ברוך הוא. הקרבה
של הקב"ה אלינו היום נובעת מאותה קרבה של אברהם, ולקרבתו של אברהם לקב"ה אין
משמעות כלל אם היא לא קיימת היום דרכנו.

בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵלִית, בְּרוּךְ הוּא, שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא חָשַׁב אֶת הַקֶּץ, לַעֲשׂוֹת כְּמָה שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּבְרִית
בֵּין הַבְּתָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר, וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדַע תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרַעְךָ
בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וְגַם אֶת הַגּוֹי
אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנֹכִי וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בְּרִכּוּשׁ גָּדוֹל:

מכסה את המצות, מגביה את הכוס ואומר

וְהִיא שֶׁעֲמָדָה לְאַבּוֹתֵינוּ וּלְנוּ,
שֶׁלֹּא אֶחָד בְּלִבָּד עֲמִד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתָנוּ,
אֶלָּא שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר
עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתָנוּ,
וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילָנוּ מִיָּדָם יִט:

ברוך שומר הבטחתו לישראל מה עניין שומר הבטחתו לישראל? ההבטחה של הקב"ה בברית בין
הבתרים היתה לאברהם, לא ליעקב ובטח שלא לעם כולו שטרם נוצר! ייתכן והכוונה פה היא כי
לא מדובר על ההבטחה בברית בין הבתרים, אלא אל הבטחה מאוחרת יותר: כאשר הקב"ה מברך
את יעקב בשינוי ה' לישראל (בראשית לה), הדבר הראשון שנאמר לו: וַיֹּאמֶר-לוֹ אֱלֹקִים, שְׁמֶךָ יַעֲקֹב:
לֹא-יִקְרָא שְׁמֶךָ עוֹד יַעֲקֹב, כִּי אִם-יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ, וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ, יִשְׂרָאֵל. וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹקִים אֲנִי קָל שְׂדֵי,
פָּרָה וָרֶבֶה--גּוֹי וְקָהָל גּוֹיִם, יִהְיֶה מִמֶּךָ; וּמְלָכִים, מִחֲלָצֶיךָ יֵצְאוּ. וְאֶת-הָאָרֶץ, אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וְלִיצְחָק--לְךָ
אֶתְנַנָּה; וְלִזְרַעְךָ אֶחְרֶיךָ, אֶתֵּן אֶת-הָאָרֶץ. אַמֵּן הַבְּטָחָה זוֹ נֹבַעַת מִבְּרִית בֵּין הַבְּתָרִים, אֲבָל עַל מִנַּת
לִקְיָם אוֹתָהּ, הַקְּב"ה מוֹכֵרָה לְשָׁנוֹת אֶת שְׁמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, הַאוֹחֵז בַּעֲקֵב עֲשִׂיו, לְיִשְׂרָאֵל "כִּי שְׂרִית עִם
אֲנָשִׁים וְאֱלֹהִים וְתוֹכַל" – כִּי רַק עַל יְדֵי כַךְ עִם יִשְׂרָאֵל יוֹכַל בְּאֵמֶת לְמַלֵּא אֶת הַיִּיעוּד הָרוּחוֹנִי שֶׁלוֹ.
אִי אִפְשָׁר לְסַפֵּר תַּהֲלִילָתוֹ שֶׁל הַקְּב"ה כֹּאשֶׁר אֲנַחְנוּ אוֹחֲזִים בַּעֲקֵב עֲשִׂיו, אֲלֵא רַק כֹּאשֶׁר אֲנַחְנוּ
יְכוּלִים לְהַתְמוּדָד בַּגְּבוּרָה עִם אֲנָשִׁים וְאֱלֹהִים.

והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם הקב"ה לא מציל אותנו באופן סתמי, אלא דווקא באופן פרטני
מצילנו "מידם" – מיד אלו העומדים עלינו בכל דור ודור פרטנית לאותו דור. השעבוד עצמו חיוני
להופעה האלוקית שבנו. כמו שעבודות מצרים הכינה אותנו לקראת עבודת ה'. בכל דור, כאשר
קמים עלינו לכלותנו, אותו האתגר או אותה הגזרה, נועדו להוציא מאיתנו דבר מסוים, ומתוך כל
שעבוד מסוים הקב"ה מציל אותנו ומעלה אותנו שלב נוסף.

צֵאֵי וְלִמְדֵיכָא מַה בִּקֵּשׁ לִבְנֵי הָאֶרֶמִי לַעֲשׂוֹת לַיַּעֲקֹב אֲבִינוּ,
שְׁפָרְעָה לֹא גִזֵּר אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים וְלִבְנֵי בִקֵּשׁ לַעֲקֹר אֶת הַכֹּל
שְׁנֵאמַר:

**כִּי־אֶרְמִי אֲבִד אֲבִי וַיֵּרֶד מִצְרִימָה וַיִּגְרֶשׁ שָׁם בְּמִתִּי מַעֲט, וַיְהִי שָׁם לְגֹי
גָדוֹל עֲצוּם וָרֹב:**

וַיֵּרֶד מִצְרִימָה - אָנוּס עַל פִּי הַדְּבֹר:

**וַיִּגְרֶשׁ שָׁם - מִלְמִד שֶׁלֹּא יֵרֶד יַעֲקֹב אֲבִינוּ לְהִשְׁתַּקֵּעַ בְּמִצְרַיִם אֶלָּא
לְגֹרֶשׁ שָׁם, שְׁנֵאמַר, וַיֹּאמְרוּ אֶל פְּרָעָה לְגֹרֶשׁ בְּאֶרֶץ בְּאֵנוּ כִּי אֵין
מִרְעָה לְצֹאן אֲשֶׁר לְעַבְדֶּיךָ כִּי כִבֵּד הָרַעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, וְעַתָּה יֵשְׁבוּ
נָא עַבְדֶּיךָ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן:**

**בְּמִתִּי מַעֲט - כִּמָּה שְׁנֵאמַר, בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרִימָה
וְעַתָּה שְׁמֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב:
וַיְהִי שָׁם לְגֹי - מִלְמִד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצִינִים שָׁם:**

צא ולמד כשהקב"ה מוציא את אברהם החוצה (בראשית טו/ג), מלמד המדרש: "צא מאצטגנינות שלך" – כדי להבין את עומק יציאת מצרים חייבים לצאת מהאצטגנינות שלנו, לצאת מחשבוניות שונים ומשונים והבנות וראיות בכוכבים. צריך לבוא עם ראייה ישרה ולנסות להתיישר למבט אלוקי המצליח לחבר בין לבן הארמי ופרעה ולראות איך כבר בירידה מצריימה טמונים נבטי הגאולה שעתידיים להופיע כעבור מאתיים ועשר שנים.

צא ולמד – ההקדמה פה צריכה עיון. לכאורה את כל הדרשות של יציאת מצרים היה אפשר לעשות ללא איזכורו של לבן הארמי. לא עוד – אלא האשמה שהוא ביקש לעקור את הכל נכונה גם לעמרם, כאשר גרש את אשתו, והיה צורך שמרים תאמר לו ש"שלך קשה משל פרעה". בנוסף – יש פה פספוס של כמה שלבים: לפי ההגדה, "ארמי אובד אביו" ואז "וירד מצרימה". חסר פה החזרה לישראל, המפגש עם עשו, ריב האחים! למה לבן מקבל בכלל איזכור פה, ועוד השוואה לפרעה, לכאורה ללא צורך!

ארמי אבד אביו דרישת הפסוקים פה היא מעט תמוהה. ההגדה בוחרת להביא לנו את פרשת ביכורים מספר דברים, ולאשרר את הכתוב בה על פי דברים הכתובים מחומש שמות. הרי היה אפשר להביא את הפסוקים משמות ישירות, מה מוסיף לנו המקור מדברים שעל פיו אנחנו מספרים את סיפור יציאת מצרים?

אלא, דרישת הפסוקים מפרשת ביכורים היא דוגמה איך אדם שלא היה ביציאת מצרים עצמה מצליח לראות את הקו הרצוף המחבר בין פירותיו המבכרים לאותה נקודה התחלתית של יציאת מצרים. בדומה לכך, בערב זה אנחנו נדרשים לראות איך כל המציאות שלנו היום נובעת מאותה יציאת מצרים.

גָּדוֹל עָצוֹם - כִּמָּה שֶׁנֶּאֱמַר, וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֻמוּ
בְּמָאֵד מְאֹד וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם:
וְרֹב - כִּמָּה שֶׁנֶּאֱמַר, רַבְּבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נִתְתִּיךָ וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי
וַתְּבוֹאִי בַעֲדֵי עֲדִיִּים שְׂדֵים נִכּוֹנוּ וְשַׁעֲרֶךָ צֶמַח וְאֵת עֵרוֹם וְעֶרְיָה:
וַאֲעֹבֹר עָלֶיךָ וְאֶרְאֶךָ מִתְּבוֹסֶסֶת בְּדַמֶּיךָ,
וְאֹמֵר לָךְ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי וְאֹמֵר לָךְ בְּדַמֶּיךָ
חַיִּיכִי:

וְאֹמֵר לָךְ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי בפשט העניין, הפסוק הובא על מנת להבין את משמעות המילה "ורב",
ומכאן הדרשה "רבבה כצמח השדה נתתיך". לכאורה הדרשה יכלה להסתיים שם. מדוע היה צורך
להביא את המשך הפסוק? במכילתא (שמות) מופיע: "היה ר' מתיא בן חרש אומר: ואעבור עליך ואראך
והנה עתך עת דודים – הגיע שבועתו שנשבע הקב"ה לאברהם, שיגאל את בניו ולא היה בידם מצוות שיעסקו
בהם כדי שיגאלו, שנאמר: שדיים נכוננו ושערך צמח ואת ערום ועריה וגו' – ערום מכל מצוות. נתן להם הקב"ה
שתי מצוות: דם פסח ודם מילה שיתעסקו בהם כדי שיגאלו, שנאמר: ואעבור עילך ואראך מתבוססת בדמיך
וגו'"

כשאנו מנסים להבין, כיצד נהיינו ל"רבבה כצמח השדה" למרות שהיינו ערומים מכל המצוות –
באה ההגדה ומלמדת אותנו שזה בזכות דם הפסח ודם המילה. פה גם טמון מסר עמוק לכל גאולה
עתידיה: גאולת מצרים שאנחנו מציינים בהגדה היתה אפשרית לא בגלל שכולם היו צדיקים,
גדולי תורה או קיימו את כל תרי"ג מצוות, אלא בגלל שתי מצוות בלבד: דם מילה ודם פסח. אם
נתבונן נראה שבמהלך הדורות גם יהודים שלכאורה נראים רחוקים מתורה ומצוות מסרו את
הנפש על שתי מצוות אלו.

אותה ברית קודש המוטבעת בבשרנו בגיל שמונה ימים, אינה רק בגוף, אלא הטבעה נפשית עמוקה
עבורה הקב"ה הביא לנו את דם הפסח, ועבור שניהם יחד הוא מתחייב לגאול אותנו גם כאשר
שאר הדברים טרם מופיעים את אורם כראוי.

וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה:
וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים כִּי - כָּמָה שָׁנְאַמֶּר, הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה
וְהִיָּה כִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם הוּא עַל שׁוֹנְאֵינוּ וְנִלְחָם בָּנוּ
וְעָלָה מִן הָאָרֶץ:
וַיַּעֲנוּנוּ - כָּמָה שָׁנְאַמֶּר, וַיִּשְׁימוּ עָלָיו שְׂרֵי מָסִים לְמַעַן עֲנוֹתוֹ
בְּסִבְלוֹתָם וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכָּנוֹת לַפְּרָעָה אֶת פֶּתֶם וְאֶת רַעַמְסֵס:
וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה - כָּמָה שָׁנְאַמֶּר, וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ:

וַנִּצְעַק אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קִלְנוּ וַיִּרְא אֶת עֲנִינוּ
וְאֶת עֲמָלָנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ:
וַנִּצְעַק אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ - כָּמָה שָׁנְאַמֶּר, וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים
הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיֹּאנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבָדָה וַיִּזְעְקוּ,
וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבָדָה:
וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קִלְנוּ - כָּמָה שָׁנְאַמֶּר, וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם
וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אֲבֹרָהֶם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב:
וַיִּרְא אֶת עֲנִינוּ - זֶה פְּרִישׁוֹת דֶּרֶךְ אֶרֶץ, כָּמָה שָׁנְאַמֶּר, וַיִּרְא אֱלֹהִים
אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע אֱלֹהִים:
וְאֶת עֲמָלָנוּ - אֵלֹו הַבְּנִים, כָּמָה שָׁנְאַמֶּר, כָּל הַבֶּן הַיְלֹוד הַיֶּאֱרָה
תִּשְׁלִיכֻהוּ וְכָל הַבֵּת תִּחְיוֹן:
וְאֶת לַחֲצֵנוּ - זֶה הַדִּחָק, כָּמָה שָׁנְאַמֶּר, וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלַּחֲץ אֲשֶׁר
מִצְרַיִם לוֹחֲצִים אוֹתָם:

וַיּוֹצִיאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם, בְּיַד חֲזָקָה, וּבְזֹרַע נְטוּיָה, וּבְמָרָא גְדוֹל,
וּבְאִתּוֹת, וּבְמִפְתִּים:
וַיּוֹצִיאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם - לֹא עַל יְדֵי מִלָּאךְ, וְלֹא עַל יְדֵי שָׂרָף, וְלֹא עַל
יְדֵי שְׁלִיחַ, אֲלָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכִבּוּדוֹ וּבְעֲצָמוֹ, שָׁנְאַמֶּר,

וַיִּרְעוּ אוֹתָנוּ : מוֹפִיעַ בַּכֹּמָה פִּירוּשִׁים (עולת ראייה, הגדת היעבץ) כי פירוש לכאורה היה צריך להיות
"וירעו לנו" ולא "אותנו". אלא לא רק שעשו לנו רע, גם הפכו אותנו בעצם לרעים.
אולי אפשר להוסיף על זה ולומר שזה עצמו הוא הפירוש של "ויענונו". כשאנחנו לא באמת רעים
אלא נכפה עלינו מבחוץ להיות כאלה, ודאי שזהו העינוי הכי קשה ללכת נגד הטבע הישראלי שלנו.

וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה וְהִפֵּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
מֵאֲדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה' כִּי:
וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה, אֲנִי וְלֹא מִלֶּאֱכָר,
וְהִפֵּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, אֲנִי וְלֹא שְׂרָף,
וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים, אֲנִי וְלֹא הַשְּׁלִיחַ,
אֲנִי ה', אֲנִי הוּא וְלֹא אֲחֵר:

בֵּיד חֲזָקָה - זוּ הַדְּבָר. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, הִנֵּה יָד ה' הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר
בְּשֹׁדָה בְּסוֹסִים בְּחִמּוּרִים בְּגִמְלִים בְּבֶקֶר וּבִצְאֵן דִּבֶּר כְּבֹד מְאֹד:
וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה - זוּ הַחֲרָב. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וְחֲרָבוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ נְטוּיָה
עַל יְרוּשָׁלַיִם:

וּבִמְרָא גָדוֹל - זוּ גִלּוּי שְׂכִינָה. כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, אוֹ הִנֵּסָה אֱלֹהִים לְבֹא
לְקַחַת לֹא גוֹי מִקְרָב גוֹי בְּמִסּוֹת בָּאתָ וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבִיד
חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֻלִּים כָּכָל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם ה'
אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ:

אני ה' כאשר אנחנו מעיינים בכל המכות, בולט מאד השינוי במכת בכורות, בה התורה מדגישה וההגדה מפרטת את מעורבותו הישירה של הקב"ה במכה. צריך להבין מה משמעות השינוי הזה ולמה דווקא במכת בכורות הקב"ה מעורב בצורה כה ישירה.

כפי שהזכרנו בהקדמה, עניינה של מכת בכורות אינה רק מכה נוספת במצרים. יציאת מצרים אינה רק תהליך טכני של שינוי מקום גאוגרפי או שחרור משלטון המצרים, זהו ביטוי מעשי למאבק התנהל בין אלוהי מצרים – בין אלו הטוענים "לי יאורי ואני עשיתיני" (יחזקאל כט/ג) כפי שמופיעה על ידי בכורי מצרים, ובין מגמת הקודש של הופעת ה' בעולם על ידי עם ישראל "בני בכורי ישראל".

כשהקב"ה מכה את בכורות מצרים בחצות הלילה, המשמעות אינה שהוא עובר דלת דלת והורג בכורות, המשמעות היותר עמוקה היא שבחצות הלילה אותה הופעה אלוקית מתגלה בעולם, וכשהיא מתגלה, ממילא כל בכורות מצרים לא יכולים להתקיים יותר. כל מהותם אובדת כלא הייתה.

המעורבות של הקב"ה במכת בכורות אינה רק צד טכני. ללא מעורבותו הישירה, מכת בכורות לא הייתה מובילה ליציאת מצרים אלא היתה רק עוד מכה בסדרה של מכות. המלאכים, השרפים והשליחים מסוגלים להכות את בכורי מצרים, אך הם אינם מסוגלים להפיח רוח ונשמה בעם וליצור את האומה של "עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו". לכך דרושה הופעה של הקב"ה בכל הדר גאווה.

ובִּאֲתֹת - זֶה הַמָּטָה. כָּמָה שְׁנָאֹמֶר, וְאֵת הַמָּטָה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ
אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֶת הָאֲתֹת:
ובְּמוֹפְתִים - זֶה הַדָּם. כָּמָה שְׁנָאֹמֶר, וְנִתַּתִּי מוֹפְתִים בְּשָׁמַיִם
ובָּאָרֶץ, דָּם, וְאֵשׁ, וְתַמְרוֹת עֶשֶׂן:

דְּבַר אַחֵר, בְּיַד חֲזָקָה - שְׁתִּים, ובְּזֵרַע נְטוּיָה - שְׁתִּים, ובְּמָרָא גָדוֹל
- שְׁתִּים, ובִּאֲתוֹת - שְׁתִּים, ובְּמוֹפְתִים - שְׁתִּים:
אֵלּוּ עֶשֶׂר מִכּוֹתַי שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמַּצְרִים
בְּמִצְרַיִם. וְאֵלּוּ הֵן:
דָּם, צַפְרָדִּיעַ, כְּנִיָּם, עָרֹב, דִּבָּר, שְׁחִין, בָּרָד,
אַרְבֶּה, חֲשֹׁךְ, מַכַּת בְּכוֹרוֹת:

רַבִּי יְהוּדָה הִזָּה נוֹתֵן בָּהֶם סְמִינִים:

דִּצְ"ךְ עַד"שׁ בְּאַח"ב:

עשר המכות השפּת אמת על פרשת בא מביא, כי אם נעיין בעשר המכות נראה שהם מקבילים בצורה די ברורה לעשרה מאמרות שבהן נברא העולם (אבות, פ"ה). מה פירוש? במכות מצרים הקב"ה לא הכה בצורה אקראית במצרים, אלא כל מכה תוכננה כך שהיא תפגע באחד מהשלבים של בריאת העולם. לדוגמה: דם – "יקוו המים", חשך – "יהי אור" ובכורות – "נעשה אדם". בעצם אנחנו עדים לתהליך בו העולם לוקח עשר צעדים אחורה ומתכוון ליצירתו מחדש עם הופעתו של הקב"ה בעולם במכת בכורות. לאחר עשר המכות העולם אינו אותו הדבר. לאחר המכות כשהקב"ה מופיע בעולם, העולם נברא מחדש עם נשמה. הכל משתנה לגמרי.

דצ"ך עד"ש באח"ב להרחיב על משמעות הסימנים. והוא שציוו חכמים ואמרו, לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה. אבל אם היו הדברים מרובים והעניין מועט, הרי זו סכלות: משמע מכאן שברור לר' יהודה שהדברים פה קצרים וברורים. למקד. לעולם ישנה אדם דרך קצרה (מקור?). למה?

רבי יוסי הגלילי אומר מנין אתה אומר שלקו המצרים במצרים עשר מכות, ועל הים לקו חמשים מכות. במצרים מה הוא אומר, ויאמרו החרטמים אל פרעה אצבע אלהים הוא, ועל הים מה הוא אומר, וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו, כמה לקו באצבע עשר מכות, אמור מעתה במצרים לקו עשר מכות, ועל הים לקו חמשים מכות:

רבי אליעזר אומר, מנין שכל מכה ומכה שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים היתה של ארבע מכות. שנאמר, ישלח בם חרון אפו עברה, וזעם, וצרה, משלחת מלאכי רעים. עברה אחת, וזעם שתיים, וצרה שלש, משלחת מלאכי רעים ארבע, אמור מעתה במצרים לקו ארבעים מכות, ועל הים לקו מאתיים מכות:

רבי עקיבא אומר, מנין שכל מכה ומכה שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים היתה של חמש מכות. שנאמר, ישלח בם חרון אפו, עברה, וזעם, וצרה, משלחת מלאכי רעים. חרון

רבי יוסי הגלילי אומר הדיון בהגדה על כמות המכות שלקו המצרים במצרים ועל הים לא מובן דיו. הרי התורה מתארת לנו עשר מכות במצרים וזהו. מה העניין להרחיב עד כדי סך כולל של שלש מאות מכות?

יש וורט ידוע שהקב"ה מבטיח לבני ישראל "כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך" ואם כך, יוצא שבגידון דנן "כל המרבה הרי זה משובח" – ככל שנוסיף מכות על המצרים, נוריד מהמכות שיכולות לבוא עלינו ר"ל.

נראה לי שניתן להרחיב ולומר, שכאשר אנו דורשים בכמות המכות הבאות על מצרים ועל הים, אנחנו מבינים עד איזה עומק במציאות חודרת יציאת מצרים. ככל שיש יותר מכות על המצרים, ממילא ההופעה של הקב"ה בעולם ביציאת מצרים מקיפה יותר ומשמעותית יותר וכוללת חלקים נרחבים יותר של המציאות.

רבי עקיבא אומר לא בכדי ר' עקיבא הוא ה"מחמיר" הגדול בכמות המכות אותם הביא הקב"ה על המצרים. אותו ר' עקיבא בעל המבט החודר המוק ביותר על המציאות, המסוגל לראות שועלים מהלכים בבית קדשי הקדשים ולראות איך זה מוביל ישירות ל"יעוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים" (מכות כד:). הוא אותו ר' עקיבא שרואה במבט חודר איך כל מכה מכילה בתוכה עומק אמיתי נוסף, ואין ראוי ממנו לבאר לנו איך הגאולה מתבררת לנו ביתר שאת בתוך כל מכה ומכה.

אֶפֶס אֶחָת, עֲבָרָה שְׁתֵּים, וְזֶעַם שְׁלֹשׁ, וְצָרָה אַרְבַּע, מְשַׁלַּחַת מִלְאָכֵי
רָעִים חֲמִשׁ, אֲמֹר מַעֲתָהּ, בְּמִצְרִים לְקֹי חֲמִשִּׁים מְכוֹת, וְעַל הֵי
לְקֹי חֲמִשִּׁים וּמֵאֲתַיִם מְכוֹת:

כִּמְהָ מַעֲלֹת טוֹבוֹת לַמָּקוֹם עָלֵינוּ:

- דִּינֵנו: אֱלוֹ הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְלֹא עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים.
- דִּינֵנו: אֱלוֹ עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים, וְלֹא עָשָׂה בְּאַלְהֵיהֶם.
- דִּינֵנו: אֱלוֹ עָשָׂה בְּאַלְהֵיהֶם, וְלֹא הָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם.
- דִּינֵנו: אֱלוֹ הָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם, וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם.
- דִּינֵנו: אֱלוֹ נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם, וְלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם.
- דִּינֵנו: אֱלוֹ קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְלֹא הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בַּחֲרָבָה.
- דִּינֵנו: אֱלוֹ הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בַּחֲרָבָה, וְלֹא שָׁקַע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ.
- דִּינֵנו: אֱלוֹ שָׁקַע צָרֵינוּ בְּתוֹכוֹ,
- דִּינֵנו: וְלֹא סָפַק צָרְכָּנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה.
- דִּינֵנו: אֱלוֹ סָפַק צָרְכָּנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה,
- דִּינֵנו: וְלֹא הָאֲכִילָנוּ אֶת הַמֶּן.
- דִּינֵנו: אֱלוֹ הָאֲכִילָנוּ אֶת הַמֶּן, וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת.
- דִּינֵנו: אֱלוֹ נָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת, וְלֹא קָרְבָנוּ לִפְנֵי הָרַם סִינִי.
- דִּינֵנו: אֱלוֹ קָרְבָנוּ לִפְנֵי הָרַם סִינִי, וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה לֵאמֹר.
- דִּינֵנו: אֱלוֹ נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, וְלֹא הִכְנִיסָנוּ לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל.
- דִּינֵנו: אֱלוֹ הִכְנִיסָנוּ לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל,
- דִּינֵנו: וְלֹא בָנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה.

אילו הוציאנו ממצרים יש מעלה אחת בלבד עליה לא נאמר "דיינו" וזו המעלה הראשונה של עצם ההוצאה ממצרים. הדבר היחיד שמוכרח לקרות הוא שהקב"ה יוציא אותנו ממצרים, אל שאר המעלות היינו יכולים להגיע בכוחות עצמנו (שהרי "דיינו") אבל אין להם שום משמעות, לולא הקב"ה הוציא אותנו ממצרים. כפי שכבר הזכרנו, המעלה הזו היא כל כך יסודית ומהותית, ובלעדיה פשוט בלתי היה אפשרי להתקיים.

ולא נתן לנו את התורה לא תתכן תורה ללא יציאת מצרים לפניה! אי אפשר לקבל תורה ללא הופעה של הקב"ה בעולם. אפשר לקיים חוקים חברתיים (שבע מצוות בני נח), אבל להפגש עם דבר ה' בתורה – זה אפשרי רק אחרי הופעה אלוקית של יציאת מצרים. יותר מכך – גם אם הקב"ה לא היה נותן לנו את התורה, אלא רק מביא אותנו להר סיני - אחרי יציאת מצרים אנחנו מסוגלים לעמוד ולהפגש עם דבר ה' בעולם. זה אמנם יקח יותר זמן ולא יהיה פשוט, אבל ההגדה מחדשת כי גם במקרה כזה, "דיינו". כל עוד הוא אכן הוציא אותנו ממצרים ואותה הופעה אלוקית ירדה לעולם.

עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה טוֹבָה כְּפוּלָה וּמִכְפֻּלָּת לַמָּקוֹם עָלֵינוּ,
שֶׁהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וַעֲשֵׂה בָהֶם שְׁפָטִים, וַעֲשֵׂה בָאלֹהֵיהֶם, וְהָרַג
אֶת בְּכוֹרֵיהֶם, וְנָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהַעֲבִירָנוּ
בְּתוֹכוֹ בְּחֹרֶבָה, וְשָׁקַע צָרֵינוּ בְּתוֹכּוֹ, וְסָפַק צָרָכֵנוּ בַּמִּדְבָּר אֲרָבָעִים
שָׁנָה, וְהֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמֶּן, וְנָתַן לָנוּ אֶת הַשֶּׁבֶת, וְקָרְבָנוּ לִפְנֵי הָרַ
סִינִי, וְנָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, וְהַכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבָנָה לָנוּ אֶת
בֵּית הַבְּחִירָה לְכַפֵּר עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ:

רַבֵּן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר כָּל-שָׁלָא אָמַר שְׁלוּשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ
בְּפֶסַח לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹלָב וְאֵלּוּ הֵן:

פֶּסַח מִצָּה וּמִרְוֹר

פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בְּזֶמֶן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָיָם עַל
שׁוּם מָה?
עַל שׁוּם שֶׁפֶּסַח הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם לִג
שְׁנֵאמַר:
וְאִמְרָתָם זָבַח פֶּסַח הוּא לִיהוָה אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינוּ הִצִּיל וַיִּקְדֵּהָם וַיִּשְׁתַּחֲוּ:

פסח מצה ומרור החידוש של רבן גמליאל אינו בעצם האמירה של שלשת הדברים האלה, הרי כבר
אמרנו את שלשת הדברים הללו במהלך הערב (לבדוק). החידוש שלו הוא שאומרים אותם יחד! כל
אחד בנפרד הוא חסר ערך. ההבנה של החיבור ביניהם, בזמן המופיע את תכונתו, הוא זה המעלה
את הערב הזה למדרגתו.

על שום שפסח הקב"ה קרבן פסח הראשון היה הפך – בני ישראל אכלו את הפסח וקיבלו את
הציווי על אכילת מצות ורק לאחר מכן הקב"ה פסח על בתייהם במצרים! אולי הדברים פה
מיצגים שבניגוד לפסח מצרים שהוקרב באמת בגלל הציווי של הקב"ה, כאירוע בפני עצמו,
בפסחים הבאים הדבר שונה. אם לא היתה פסיחה ויציאת מצרים – פסח מצרים היה נשאר
מאורע חד פעמי. עצם זה שהוא הפך להיות משמעותי זה בגלל הופעת ה' באותו אמצע לילה, אותו
לילה בו הקב"ה פסח על בתי בני ישראל. בכבודו ובעצמו "לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף".

מגביה את המצות ואומר

מִצָּה זולֵד שְׁאָנוּ אוֹכְלִים עַל שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שֶׁלֹא הִסְפִּיק
בְּצֶקֶם שֶׁל אָבוֹתֵינוּ לְהַחֲמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי
הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וּגְאֹלָם שְׁנֶאֱמַר:
וַיֹּאפּוּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגַת מִצּוֹת כִּי לֹא חִמַּץ כִּי
גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהַתְמַהֵמָה וְגַם יָצְדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם:
מגביה את המרור ואומר

מִרְרֹר זֶה שְׁאָנוּ אוֹכְלִים לֵה עַל שׁוּם מָה?
עַל שׁוּם שֶׁמִּרְרוּ הַמִּצְרַיִם אֶת חַיֵּי אָבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם שְׁנֶאֱמַר:
וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעַבְדָּה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבָנִים וּבְכָל עַבְדָּה
בְּשָׂדֶה אֶת כָּל עַבְדָּתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָּהֶם בְּפֶרֶךְ

מצה זו: חשוב להבין כי המצה הזו ממש שאנו אווזים בידנו בערב הזה, היא עצמה על שום שלא
הספיק בציקם של אבותינו להחמיץ. המצה אינה רק זכר למצה שלהם – מצה זו היא בעלת אותם
סגולות אלוֹקיות ואנחנו שואפים בערב הזה לגלות את הסגולות של המצה הזו, ולא את המצה
שהיתה פעם. לשים לב שאוכלים בגלל המצה שלא הספיקה להחמיץ ולא בגלל הציווי של המצה
מהערב לפני. (הר' חנן פורת)

מרור זה למה בעצם צריך לאכול מרור? אז מה אם מררו את חייהם במצרים? מה זה קשור אלינו
עכשיו? אלא, מי שלא אוכל את המרור, לא מרגיש בטעמו של המצה. בלי להבין את החסרון, לא
תמיד מבינים ומעריכים את המציאות שיש לפנינו היום. לא תמיד אנחנו מבינים מה כל כך מיוחד
בעולם היום, ולעיתים אנחנו צריכים לטעום את טעמו של העולם ללא הופעתו של הקב"ה כדי
שנבין מה היה חסר ומה קיים היום.

בְּכָל-דּוֹר וְדּוֹר חַיֵּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִילוֹ הוּא יֵצֵא
מִמִּצְרַיִם לִי שְׁנָאֲמַר: וְהִגִּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעָבוּר זֶה
עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם.
לֹא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּלִבָּד גָּאֵל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶלֶּא אֶף אוֹתָנוּ
גָּאֵל עִמָּהֶם שְׁנָאֲמַר: וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הָבִיא אֹתָנוּ לְתֶת
לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם

מכסה את המצות, מגביה את הכוס ואומר בשמחה ובקול רם

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ חַיִּיבִים לִי
לְהוֹדוֹת לַהֲלֵל לְשַׁבַּח לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדִּיר
לְבָרֵךְ לַעֲלֹה וּלְקַלֵּס לְמִילֵּחַ שְׁעָשָׂה לְאַבְרָהָם וְלָנוּ
אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלֶּה
הוֹצִיאָנוּ מֵעֲבָדוֹת לְחֵירוֹת
מִיָּגוֹן לְשִׁמְחָה
מֵאֶבֶל לְיוֹם טוֹב
וּמֵאֶפְלָה לְאוֹר גָּדוֹל
וּמִשְׁעָבוֹד לְגָאוּלָּה
וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁירָה חֲדָשָׁה לְהַלְלוּיָהּ

חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים כי הרי כל גאולה בכל דור נובעת מיציאת מצרים והינה המשך ישיר שלה. בעצם נגאלנו ביציאת מצרים, הגאולות האחרות שבאות אחרי, הינן פרטים של אותה גאולה בלבד. לא משנה מה עובר על האדם באופן פרטני, חשוב שאם במשבר ואם בעוצמה, הוא יראה את החיבור המיידי ליציאת מצרים. גם אם האדם האישי עובר בחייו תהליך של גאולה, אין לה משמעות אם היא מנותקת מיציאת מצרים.

לפיכך אנחנו חייבים להודות בגמרא "ארבעה צריכים להודות" – למה פה "חייבים"? כאן מאהבה כאן מיראה. מתוך שלא לשמה בא לשמה, ופה ברורה החובה. (של"ה. להרחיב)

למי שעשה עיין ברכות נ. להרחיב על ההבדל בין נברך שאכלנו ל"למי שעשה".

שירה חדשה כעת כשסיימנו את חלק ה"מגיד" בלילה הזה, אנחנו רואים ומבינים איך אנחנו ממשיכים לצעוד קדימה ולגלות את הגאולה בפועל בחיינו אנו. לאור זאת, שירה הנאמרת על הגאולה חייבת להיות **חדשה** דווקא. שירה שיהא רק על הגאולה "ההיא", שעברה, ולא כוללת את ההמשכיות – אינה מספקת.

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה. הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְהוָה:
יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבוֹרָךְ. מִעַתָּה וְעַד עוֹלָם:
מִמְזִרְחַ שְׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ. מְהֻלָּל שֵׁם יְהוָה:
רַם עַל כָּל גּוֹיִם יְהוָה. עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:
מִכִּיּוֹה אֱלֹהֵינוּ הַמְּגַבִּיהִי לְשָׁבֶת:
הַמְּשַׁפִּילִי לְרָאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:
מְקִימֵי מַעַפָּר דָּל. מַאֲשֵׁפֶת יָרִים אֲבִיוֹן:
לְהוֹשִׁיבֵי עִם נְדִיבִים. עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ:
מוֹשִׁיבֵי עֶקֶרֶת הַבַּיִת. אִם הַבָּנִים שְׂמִיחָה. הַלְלוּיָהּ:
בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לוֹעֵז:
הִיְתָה יְהוּדָה לְקֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל מִמְּשָׁלוֹתָיו:
הֵיטָב רָאָה וַיִּנָּס. הִירְדֵן יָסַב לְאַחֹר:
הַהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים. גְּבְעוֹת כְּבָנֵי צֹאן:
מֵה לָךְ הֵיטָב כִּי תִנּוּס. הִירְדֵן תָּסַב לְאַחֹר:
הַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים. גְּבְעוֹת כְּבָנֵי צֹאן:
מִלִּפְנֵי אֲדוֹן חוֹלֵי אֶרֶץ. מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב:
הַהֶפְכִי הַצּוּר אֶגֶם מַיִם. חֲלֹמִישׁ לִמְעִינוּ מַיִם:

אוחז את הכוס ואומר

ברוך מאֲתָה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
אֲשֶׁר גָּאֵלְנוּ וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם
וְהִגִּיעֵנוּ הַלֵּילָה הַזֶּה לֶאֱכֹל בּוֹ מִצֵּה וּמְרוֹר
כֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
יְגִיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אַחֲרִים הַבָּאִים לְקִרְאָתֵנוּ לְשָׁלוֹם
שְׂמִיחִים בְּבִנְיַן עֵירָךְ וְשָׂשִׁים בְּעִבּוּדְךָ
וְנֹאכֵל שֵׁם מִן הַזִּבְחִים וּמִן הַפִּסְחִים
אֲשֶׁר יִגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבִּיחְךָ לְרִצּוֹן
וְנוֹדֶה לְךָ שִׁיר חֲדָשׁ עַל גְּאֻלָּתֵנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה גָּאֵל יִשְׂרָאֵל

הנני מוכן ומזומן לקיים מצות כוס שני של ארבע כוסות
לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל

ברוך אתה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן
שׁוֹתִים בַּחֲסִבֶּת שְׂמָאֵל

ברוך אתה ה' גאל ישראל לכאורה, ברוב המצוות אנחנו מברכים לפני קיום המצווה עובר לעשייתן, ופה נראה שאנו מברכים בסופה! אלא, כגר המתגייר, כך גם אנחנו, לאחר שיצאנו ממש לחריות בלילה הזה, אנחנו יכולים באמת להבין מה מעלתו של הערב. אם היינו מברכים על המצווה לפני שסיפרנו ביציאת מצרים, לפני שיצאנו לחירות בעצמנו, הברכה היתה מכוונת כלפי העבר בלבד. עכשיו שיצאנו לחירות בעצמנו, אנחנו יכולים לברך על היציאה שלנו מעבדות לחירות ולא רק על של אבותינו.

בנוסף, ניתן לומר כי אכן הברכה היא "עובר לעשייתן", כי רק אחרי סדר ההגדה אנחנו יוצאים בעצמנו לחירות הלילה הזה.

כך גם נוסח הברכה הוא "אשר גאלנו" בגוף ראשון. אחרי מה שכבר דרשנו הערב אנחנו מבינים שאנחנו מודים לקב"ה על הגאולה שלנו ממש ולא רק על משהו ערטילאי שקרה למישהו אחר. לכן אנחנו גם מודים לקב"ה על עצם הזכות ש"הגיענו" ללילה הזה, גם בלי שקרה משהו ייחודי. עצם ההגעה ללילה הזה והחיבור לגאולה מצרים מצדיק את ההודאה האדירה בברכה זו.

רחצה

בנטילת הידיים לכרפס "ורחץ" עסקנו בנטילת ידיים ובהתקדשות לצורך מסוים ומוגבל. עכשיו, לאחר שסיימנו עם תוכן ההגדה, אנחנו מתקדמים ל"רחצה", נטילה כללית, הכל מטהר ומתעלה בנטילה זו.

נוטלים את הידיים לסעודה ומברכים על הנטילה

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
עַל נְטִילַת יָדַיִם

מצוות אכילת מצה / פניני הלכה – הרב אליעזר מלמד

מצווה מהתורה לאכול בליל ט"ו בניסן מצה, שנאמר (שמות יב, יח): "בִּעְרֹב תֹאכְלוּ מִצֵּת". ומצה זו צריכה להיות שמורה, שנאמר (שמות יב, יז): "וְשִׁמְרְתֶם אֶת הַמִּצְוֹת", ויש מהדרים לקיים את המצווה במצה שנעשתה ביד לשם המצווה (עיין לעיל יב, ד). האוכל מצה גזולה לא יצא ידי חובה (שו"ע תנד, ד). ולכן טוב לשלם עבור המצות לפני הפסח, או לפחות להסכים במפורש עם המוכר שהוא מקנה לו את המצות למרות שעדיין לא שילם עבורן, שאם המוכר לא הסכים לתת לו בהקפה, אינו יכול לצאת בהן ידי חובה (מ"ב תנד, טו). [19] וכיוון שאכל כ'זית' מצה שמורה קיים המצווה מהתורה, שכל שיעורי אכילה שבתורה שיעורם בכ'זית'.

מדברי חכמים מוסיפים ואוכלים עוד כשיעור שלושה זיתים מצה. באכילה הראשונה שאחר ברכות 'המוציא' ועל אכילת מצה 'אוכלים לכתחילה כשיעור שני זיתים, כ'זית' אחד מהמצה העליונה לברכת 'המוציא', וכ'זית' אחד מהמצה האמצעית החצויה לברכת 'אכילת מצה'. אח"כ אוכלים עוד כ'זית' ב'כורך' עם המרור, ובסוף הסעודה אוכלים כ'זית' נוסף ל'אפיקומן' (ויש אומרים שטוב לאכול ל'אפיקומן' כשיעור שני זיתים).

לפני שנבאר בפירוט מהו שיעור כ'זית', נבאר את ההלכה למעשה: מוסכם ששיעור כ'זית' הוא כשליש מצת מכונה, וכגודל זה במצת יד. אם כן מיד לאחר ברכות 'המוציא' ועל אכילת מצה 'אוכלים כשני שלישי מצת מכונה. ולאכילת 'כורך' אוכלים כשליש מצת מכונה, וכן לאכילת ה'אפיקומן' אוכלים כשליש מצת מכונה (והרוצים להדר לאכול שני זיתים באפיקומן, יכולים להסתפק לשם כך בחצי מצה).

אוכלים את כ'זית' המצה ברציפות, ואם הפסיק באכילתו עד שאכילת הכ'זית' ארכה יותר מזמן 'אכילת פרס' לא יצא. בהמשך נבאר מהו בדיוק זמן 'אכילת פרס', ועתה נציין שכל מי שיאכל את המצה ברציפות, בוודאי קיים את המצווה, ואין צורך להסתכל לשם כך בשעון. כי רק אם שהה כמה דקות באמצע אכילתו יתכן שמשך אכילתו יאריך יותר משיעור 'אכילת פרס'.

מוציא

הגמרא בברכות (לח.) דנה בברכה על הלחם ומסתפקת האם יש לברך "מוציא לחם מן הארץ" או "המוציא לחם מן הארץ". כאשר ללשון "מוציא" מיוחס לשון עבר, ולגבי לשון "המוציא" ישנה מחלוקת עם זהו לשון עבר או הווה.

במהלך השנה, כשאנו מברכים את הקב"ה ונוטלים רשות להינות מעולמו, עד מעלת "והארץ נתן לבני אדם", לא ברורה לנו תמיד המערכת הזו ביננו לבין הקב"ה. האם אנחנו מברכים בגלל העבר, או בגלל ההווה? האם החיות הניתנת לנו עכשיו היא עצמאית, עכשווית, או שהיא קשורה לכח החיים שהופיע בעבר.

בליל הסדר אין לנו ספק. סדר ההגדה מכריע לנו כי "מוציא, דאפיק משמע". ברור לנו כי כח החיים שלנו היום, וההופעה האלוקית בעולם היום נובעים כולם מהעבר, מאותו ארוע בו הקב"ה הופיע בעולם ומאז חיות זו ממשיכה להופיע, להתקדם ולהשתכלל.

נוטל בשתי ידיו את המצות ואומר:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ

מצה

אוחז בידינו את המצה העליונה והפרוסה ומברך
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
עַל אֲכִילַת מִצָּה

נוטל לעצמו ונותן לכל אחד מן המסובים כזית (29 גרס) מן המצה העליונה וכזית מן הפרוסה (או שכל אחד ואחד לוקח לעצמו כשני זיתים מן המצה השמורה שלפניו) ואוכלים בהסבת שמאל בלי הפסקה כלל. יזהר שלא להפסיק בדיבור שאינו לצורך הסדר משעה שנטל ידיו ועד שיגמור אכילת "כורך".

מרור

לכאורה סדר הדברים המתבקש היה קודם לאכול מרור ולאחר מכן לגשת אל המצה, כפי שהיה ביציאת מצרים.
חשוב להבין כי המרור מקבל את מעמדו מהמצה. ללא המצה, לחם החירות, למרירות אין טעם.

אנחנו אוכלים קודם כל מצה, כי החירות היא ראשונית בעולם והיא היסוד לכל דבר.

נוטל כזית מרור לעצמו ולכל המסובים, טובלו בחרוסת ומנער כדי שישאר טעם מרירותו.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
עַל אֲכִילַת מָרֹר
אוֹכְלִים בְּלִי הַסֶּבֶה

כורך

בעוד בתחילת ההגדה כאשר חצינו את המצה הסימן היה בלשון עתיד, בהגיענו לכורך הוא בזמן הווה. הכורך של הלל בזמן בית המקדש וגם זה שלנו בכל ליל סדר הוא עכשוי ותלוי בנו. אנחנו רוצים בפועל עכשיו לדעת איך שמים יחד את המצה ואת המרור ולהבין שזה עצמו הוא זכר למקדש.

בוצע את המצה התחתונה, ונוטל ממנה כזית וכורך עמה כזית מן המרור-חזרת (טבול בחרוסת או אינו טבול-כפי המנהג), מצה למעלה ומצה למטה ומרור-חזרת באמצע. וכך הוא מחלק למסובים (או שכל אחד מהם נוטל מן המצה השמורה שלפניו וכורך).

אין מברכים על 'כורך' אלא אומרים:

זָכַר לְמִקְדָּשׁ - כְּהִלָּל בֶּן עֲשָׂה הִלָּל בְּזִמְן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָיָם
הָיָה כוֹרֵךְ פֶּסַח מִצָּה וּמָרֹר וְאוֹכֵל בְּיָחַד לְקָיָם מֶה שֶׁנֶּאֱמַר: עַל
מִצְוֹת וּמִרְרִים יֵאכְלֶהוּ:
אוֹכְלִים בְּהַסְבֵּת שְׁמַאל

שלחן עורך

לכאורה, מה שייכת ארוחת החג לסדר הסימנים? בכל חג ובכל שבת יש שולחן עורך וסעודת מצווה! אמנם כפי שראינו ב"יחזק" האכילה היא חלק מלימוד הערב, אבל עריכת השולחן?

הלימוד מסימן זה משמעותי ביותר. לעיתים אנחנו ממהרים להגיע ליעדים שונים ושוכחים שגם באכילה יש סדר. ובלי עריכת השולחן, אין סדר בכלל הארוחה. כך גם גאולתם של ישראל. יש בה שלבים וסדר פנימי עמוק.

קודם שמתחילים בסעודה, נוהגים לאכול ביצה במי מלח אוכלים ושותים כברכת ה' אשר נתן. ויזהר שלא ימלא כרסו יותר מדי, כדי שיאכל אחר-כך כזית אפיקומן לתאבון. ראוי להזכיר בסעודה דברי תורה מענין היום.

צפון

לכאורה, אחרי שסיימנו את חלק ה"מגיד", ואחרי שסיימנו עם מצוות האכילה של הערב, היינו יכולים לחשוב שהנה, הבנו את הכל ועניינו של הלילה ברור. עכשיו אנחנו למדים שאי אפשר לברך לפני שאנחנו מבינים שאמנם התקדמנו והתחברנו רבות בלילה הזה, אך יש עדיין חלק צפון אותו אנחנו צריכים לגלות. זה דורש מצד אחד ענווה גדולה להבין שאנחנו לא מבינים מספיק, ומצד שני אחריות גדולה להמשיך ולגלות את הצפון, דווקא על ידי ההלל והנרצה הבאים אחרי הברכה.

בגמר הסעודה מוציא את פרוסת המצה שהצפין בתחילת הסדר לאפיקומן, נוטל כשני זיתים ונותן גם למסובים (או שהם נוטלים מן המצה השמורה שלפניהם) ואוכלים בהסבת שמאל.

ברך

"מברכותיו של אדם ניכר אם תלמיד חכם הוא אם לאו" יסוד הברכות בנוי על הרגש הלב, ולפי הרגיל בעולם אין להרגש צורך בשלימות השכל, עד שרצו לתאר שירים מלאי רגש בהתנשאות הדמיון הכוזב ואמרו מיטב השיר כוזבו, א"כ הי' מקום לחשוב שאין לבקש דרכי חכמה בברכות כ"א מה שורה הרגש הטבעי. הורונו שאין הדבר כן כי הרגש צריך שיהי' בנוי ע"פ מוסדי החכמה והשכל השלם, ויש יתרון רב לדברי רגש היוצאים מלב מלא חכמה לדברים שהם אמנם מלאים רגש אבל יוצאים מלב ריק מחכמה ושלימות השכל. ע"כ התורה ממלאת ג"כ המקום להנהלת הכוחות ההרגשיות, ע"כ מברכותיו של אדם ניכר אם ת"ח הוא אם לאו (עין אי"ה, ברכות פ"ז/לח).

מוזגים כוס שלישי ונוטלים מים אחרונים.
שלשה שאכלו כאחד חייבים לזמן. ונוהגים שבליל הסדר בעל הבית מזמן אף אם יש אורח.

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. בְּשׁוּב יְהוָה אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֻלָּמִים:
אֲזַי מָלֵא שְׁחֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה. אֲזַי אָמְרוּ בְּגוֹיִם הַגְדִּיל יְהוָה
לַעֲשׂוֹת עִם אֱלֹהֵי: הַגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ. הָיִינוּ שְׂמִיחִים: שׁוּבָה
יְהוָה אֶת שְׁבִיתֵנוּ כְּאֶפְיָקִים בְּנֶגֶב: הִזְרַעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצְרוּ:
הַלֹּךְ יֵלֵךְ וּבָכָה נִשָּׂא מִשֶּׁךְ הַזֶּרַע. בֹּא יְבֹא בְּרִנָּה. נִשָּׂא אֶלְמָתֵינוּ:

שלשה שאכלו כאחד חייבין לזמן: כאשר מצד ההנאה החומרית של האכילה, שרוב המון בנ"א נמשכים אליו, ה' ראוי למעט הריעות והקיבוע בסעודה, כד' הפילוסופים שחשבו האכילה לגנות. אמנם בהסתכלות תכלית המעולה שבאה מכל שימוש חושי כשיישר האדם בו את דרכו, לא די שלא יהי' לבז' כ"א גם ראוי לכבוד ומעלה. ע"כ שלשה שאכלו כאחד שכבר יש בזה קיבוע והקהלה, ראוי לבאר תכנית יסוד הקיבוע האנושי, שע"י הקיבוע יהיו המדות מיושרות ביושר אמיתי, ותתרחב הדרישה בדרכי ד' כשילמד כל אחד מחבריו דרכי היושר והצדק, ועי"ז יתגדל שם ד' ית' בעולם. כי בהיות השכל מתגבר וההנאות הרוחניות מתעלות, אז ברבות הקיבוע יגדל האושר מצד עצמו, כי כל אחד יביא פרו' להשגת השלימות ויצדדי ההשקפות האמתיות וההדרכות הישרות, המרובות מאד לפרטיהם. אבל בשם האדם לבבו רק אל ההנאה הגשמית, הלא כל אחד בהיותו נוטל חלק המזון מונע הוא מזולתו כפי הדמיון, ואין הקיבוע ראוי כ"א במקרה מה שיעזור אחד לחבריו להשגת משאליו, אבל כשישיגם זולתו תתבטל האהבה וחבת הריעות. אבל כשיתיסד יסוד השכלי של דעת אלהים בארץ אז יטו הלבבות לאהבה את כל מעשה ד' באהבת השם ית' אהבה של אמת וצדק, ואז ימצא חק הריעות מקומו הנכון. ע"כ לבסס את ריעות הבאה ע"י השאיפות הגשמיות באופן הטוב הקיים והרצוי, יש הכרח ויחש מחוייב לרומם הרעיון, בהבנת תכלית היותר עליונה של יסוד המדיניות והקיבוע האנושי, שניכר בולט במילואו בהודות לד' על חסדו, ויצא בפועל פרטי ע"י שלשה שאכלו כאחד שחייבים לזמן. (עין אי"ה, ברכות ז/א)

המזמן אומר - רבותי נברך:

המסובים עונים - יהי שם יהוה מברך מעתה ועד עולם:

המזמן חוזר יהי שם וכו' :

בְּרִשׁוֹת מִרְנָן וּרְבוֹתַי נִבְרַךְ (בַּעֲשֵׂרָה אֱלֹהֵינוּ) שְׂאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ:

ואומרים המסובים ואח"כ המזמן:

בְּרוּךְ (בַּעֲשֵׂרָה אֱלֹהֵינוּ) שֶׁאֵכֵלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבִטְוֵבוֹ חַיֵּינוּ:

והמזמן חוזר - בְּרוּךְ (בעשרה אֱלֹהֵינוּ) שְׂאֵכְלֵנוּ מִשְׁלֹ וּבְטוֹבוֹ חַיִּינוּ:

בְּרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ שְׁמוֹ

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הִזֵּן אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ.
בְּטוֹבוֹ בִּחְן בַּחֲסֵד וּבִרְחֻמִּים. הוּא נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בֶּשָׂר. כִּי לְעוֹלָם
חֲסִדּוֹ. וּבְטוֹבוֹ הַגָּדוֹל תָּמִיד לֹא חָסַר לָנוּ וְאֵל יַחֲסֹר לָנוּ מִזֶּן לְעוֹלָם
וָעֵד. בְּעֶבֶר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל. כִּי הוּא אֵל זֶן וּמִפְרִנֶּס לְכָל וּמִטֵּיב לְכָל
וּמַכִּין מִזֶּן לְכָל בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא. כְּאֹמֹר. פּוֹתַח אֶת יָדְךָ וּמִשְׁבִּיעַ
לְכָל חַי רִצּוֹן: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה. הִזֵּן אֶת הַכֹּל:

נֹדֶה לך יהוה אלהינו. על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה. ועל שהוצאתנו יהוה אלהינו מארץ מצרים. ופדיתנו מבית עבדים. ועל בריתך שחתמת בבשרנו. ועל תורתך שלמדנו. ועל חקיך שהודעתנו. ועל חיים חן וחסד שחוננתנו. ועל אכילת מזון שאתה זן ומפרנס אותנו תמיד. בכל יום ובכל עת ובכל שעה:

ועל הכל יהוה אלהינו אנחנו מודים לך ומברכים אותך. יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: כפתוב. ואכלת ושבעת וברכת את יהוה אלהיך על הארץ הטבה אשר נתן לך: ברוך אתה יהוה. על הארץ ועל המזון:

רחם נא יהוה אלהינו על ישראל עמך. ועל ירושלים עירך. ועל ציון משכן כבודך. ועל מלכות בית דוד משיחך. ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו: אלהינו. אבינו. רענו זוננו פרנסנו וכלכלנו והרויחנו. והרוח לנו יהוה אלהינו מהרה מכל צרותינו. ונא אל תצריכנו יהוה אלהינו לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלואתם. כי אם לידיך המלאה. הפתוחה. הקדושה והרחבה. שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד:

בשבת אומרים:

רצה והחליצנו יהוה אלהינו במצותיך ובמצות יום השביעי השבת הגדול והקדוש הזה כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך לשבת בו ולנוח בו באהבה במצות רצונך וברצונך הניח לנו יהוה אלהינו שלא תהא צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו והראנו יהוה אלהינו בנחמת ציון עירך ובבנין ירושלים עיר קדשך כי אתה הוא בעל הישועות ובעל הנחמות:

אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר ויזכרנו ויפקדוננו ויזכרוננו ויזכרוננו משיח בן דוד עבדך ויזכרוננו ירושלים עיר קדשך ויזכרוננו כל עמך בית ישראל לפניך לפליטה לטובה לחן ולחסד ולרחמים לחיים (טובים) ולשלום ביום חג המצות הזה: זכרנו יהוה אלהינו בו לטובה ופקדנו בו לברכה והושיענו בו לחיים טובים. ובדבר ישועה ורחמים חוס וחסנו ורחם עלינו והושיענו כי אליך עינינו כי אל מלך חנון ורחום אתה:

וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה
יְהוָה. בּוֹנֵה בְּרַחֲמָיו יְרוּשָׁלַיִם. אָמֵן:
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הָאֵל. אָבִינוּ. מַלְכֵנוּ.
אֲדִירֵנוּ. בּוֹרְאֵנוּ. גּוֹאֲלֵנוּ. יּוֹצְרֵנוּ. קְדוֹשְׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב. רוֹעֵנוּ רוֹעֵה
יִשְׂרָאֵל. הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב לְכָל. שְׂבָכָל יוֹם וַיּוֹם הוּא הַטֵּיב
הוּא מְטִיב הוּא יֵיטִיב לָנוּ. הוּא גִמְלָנוּ הוּא גּוֹמְלָנוּ הוּא יְגַמְלָנוּ
לְעַד לַחַן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְרוּחַ. הַצֵּלָה וְהַצִּלָּה. בְּרָכָה וַיְשׁוּעָה.
נַחֲמָה. פְּרִנְסָה וְכִלְכִּלָה. וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְכָל טוֹב. וּמִכָּל טוֹב
לְעוֹלָם אֵל יַחֲסִרְנוּ. אָמֵן:

הַרְחָמֵן הוּא יִמְלֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד:
הַרְחָמֵן הוּא יִתְבָּרַךְ בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ:
הַרְחָמֵן הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים. וַיִּתְפָּאֵר בָּנוּ לְעַד וּלְנֶצַח נְצָחִים.
וַיִּתְהַדָּר בָּנוּ לְעַד וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים:
הַרְחָמֵן הוּא יִפְרִנְסֵנוּ בְּכָבוֹד:
הַרְחָמֵן הוּא יִשְׁבֵּר עָלֵנוּ מֵעַל צוֹאֲרֵנוּ וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמָמִיּוֹת
לְאַרְצֵנוּ:
הַרְחָמֵן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ בְּרָכָה מְרֻבָּה בְּבֵית הַזֶּה וְעַל שְׁלַחַן זֶה
שְׂאֵכְלָנוּ עָלָיו:
הַרְחָמֵן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֱלֹהֵינוּ הַנְּבִיא זְכוּר לְטוֹב וַיִּבְשָׁר לָנוּ
בְּשׁוֹרֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנַחֲמוֹת:

הַרְחָמֵן הוּא יְבָרֶךְ אֶת (אָבִי מוֹרִי) בְּעַל הַבֵּית הַזֶּה וְאֶת (אִמִּי
מוֹרֵתִי) בְּעַלַּת הַבֵּית הַזֶּה. אוֹתָם וְאֶת בֵּיתָם וְאֶת זֶרְעָם וְאֶת כָּל
אֲשֶׁר לָהֶם. (וְאִם סִמּוֹךְ עַל שְׁלַחַן עֲצָמוּ יֹאמֵר:
הַרְחָמֵן הוּא יְבָרֶךְ אוֹתִי (וְאָבִי וְאִמִּי) וְאֶשְׁתִּי וְזֶרְעִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר
לִי, אוֹתָנוּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָנוּ. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרַכְנוּ אֲבוֹתֵינוּ אֲבִרְהָם יִצְחָק
וַיַּעֲקֹב, בְּכָל. מִכָּל. כָּל. כֵּן יְבָרֶךְ אוֹתָנוּ כָּלֵנוּ יַחַד בְּבְרָכָה שְׁלֵמָה.
וְנֹאמַר אָמֵן:

בַּמֶּרֹם יִלְמְדוּ עֲלֵיהֶם וְעֲלֵינוּ זְכוּת שְׁתֵּהָא לַמְּשֻׁמֶּרֶת שְׁלוֹם.
וְנִשָּׂא בִּרְכָה מֵאֵת יְהוָה. וְצִדְקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ. וְנִמְצָא חֵן וְשֹׁכֵל
טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:

אם הוא אוכל על שלחן אחרים יברך לבעה"ב:
יְהִי רָצוֹן שְׁלֹא יִבוֹשׁ בְּעַל הַבֵּית בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא יִכָּלֵם לְעוֹלָם הַבָּא. וְיִצְלַח מְאֹד בְּכָל
נִכְסָיו. וְיִהְיֶה נִכְסָיו וְנִכְסֵינוּ מוֹצֵלְחִים וְקְרוֹבִים לְעִיר. וְאֵל יִשְׁלוּט שְׁטֵן לֹא בִּמְעֻשָּׁה יָדָיו
וְלֹא בִּמְעֻשָּׁה יְדֵינוּ. וְאֵל יִזְדַּקֵּק לֹא לְפָנָיו וְלֹא לְפָנֵינוּ שׁוֹם דְּבַר הַרְהוּר חֲטָא וְעִבְרָה
וְעוֹן מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם:

לשבת - הַרְחֵמֵן הוּא יִנְחִילֵנוּ יוֹם שְׁכָלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:

הַרְחֵמֵן הוּא יִנְחִילֵנוּ יוֹם שְׁכָלוֹ טוֹב:
לְיוֹם שְׁכָלוֹ אַרוֹךְ לְיוֹם שְׁצַדִּיקִים יוֹשְׁבֵין וְעֵטְרוֹתֵיהֶם בְּרֹאשֵׁיהֶם
וְנִהְיִין מִזֵּיו הַשְּׂכִינָה וְיִהְיִי חֶלְקֵנוּ עִמָּהֶם:

הַרְחֵמֵן הוּא יִזְכֵּנוּ לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ וְלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: מְגִדוֹל
יְשׁוּעוֹת מְלָכּוֹ וְעֲשֵׂה חֶסֶד לְמַשִּׁיחוֹ לְדוֹד וּלְזֶרְעוֹ עַד עוֹלָם: עֲשֵׂה
שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ
אָמֵן:

לִרְאֹו אֵת יְהוָה קְדוֹשֵׁיוּ כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירְאָיו: כְּפִירִים רָשׁוּ
וְרַעְבּוֹ וְדוֹרְשֵׁי יְהוָה לֹא יַחְסְרוּ כָּל טוֹב: הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי
לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: פּוֹתַח אֵת יָדָךְ וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן: בְּרוּךְ הַגִּבּוֹר
אֲשֶׁר יִבְטַח בִּיהוָה וְהָיָה יְהוָה מִבְּטָחוֹ: נַעַר הָיִיתִי גַם זָקֵנְתִי וְלֹא
רָאִיתִי צָדִיק נֶעְזֵב וְזֶרְעוֹ מִבְּקֶשׁ לָחֵם: יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה
יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בְּשְׁלוֹם:

הנני מוכן ומזומן לקיים מצות כוס שלישי של ארבע כוסות
לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן
שׁוֹתִים בְּהִסָּבֵת שְׂמָאל

מוזגים כוסו של אליהו, פותחים את הדלת ואומרים (ויש שנוהגים לומר
בעמידה):

שֶׁפָּךְ חֲמַתְךָ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּךָ
וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ:
כִּי אָכַל אֶת יַעֲקֹב וְאֶת נֹהוּ הַשָּׁמַיִם:
שֶׁפָּךְ עֲלֵיהֶם זַעַמְךָ וְחֲרוֹן אַפְּךָ יִשְׁיִגֵם
תִּרְדֹּף בְּאֵף וְתִשְׁמִידֵם מִתַּחַת שְׁמֵי יְהוָה

הלל

צריך להבין למה ההלל בליל הסדר שונה מהמקובל ומופצל עם שני פרקי לפני אכילת מצה ושאר ההלל לאחריה.

בגמרא בברכות (נו.) בר הדיא מפרש חלומות לאביו ורבא. כאשר רבא מספר לבר הדיא כי בחלומה הקריאו לו "ההללא מצראה" – הלל מצרי, בר הדיא מפרש לו שעתיד להתרחש לו נס.

רש"י מפרש שם שהלל מצרי זהו הלל כפי שאנחנו מכירים כיום, בעוד מזמור קל"ו נחשב ל"הלל הגדול".

כאשר אנחנו אומרים עכשיו הלל, אורים הלל בחלום שלנו, אחרי אכילת המצה אנחנו מבינים שכמו רבא, גם לנו עתיד להתרחש נס בהמשך.

שני הפרקים הראשונים שאמרנו לפני אכילת המצה, הם חלק מהותי מעצם סיפור יציאת מצרים. לעומת זאת, יתר הפרקים יחד עם הלל הגדול דורשים מאיתנו לצאת מאיטגנינות שלנו, לראות קדימה, לחלום על המשך הישועה. זו בעצם דרישה להיות רבי עקיבא. לא להגביל את הראייה שלנו לכאן ועכשיו, אלא לחדור לעומק המציאות ולהלל את הקב"ה על העבר אך עם מבט ישר לראוי להלל בעתיד.

מוזגים כוס רביעי וגומרים עליו את ההלל

לֹא לָנוּ יְהוָה לֹא לָנוּ. כִּי לְשִׁמְךָ יֵתֵן כְּבוֹד. עַל חֲסִדְךָ עַל אֲמֹתֶךָ:

לְמָה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם. אֵיזָה נָא אֱלֹהֵיהֶם:

וְאֱלֹהֵינוּ בְּשָׁמַיִם. כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה:

עֲצִבֵיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב. מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם:

פֶּה לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ. עֵינֵי לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ:

אָזְנוֹת לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ. אֶף לָהֶם וְלֹא יִרְחוּ:

יְדֵיהֶם וְלֹא יִמְשֹׁן. רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִהְלְכוּ. לֹא יִהְיוּ בְּגִרוֹנָם:

כְּמוֹתָם יִהְיוּ עֲשִׂיהֶם. כֹּל אֲשֶׁר בָּטַח בָּהֶם:

יִשְׂרָאֵל בָּטַח בִּיהוָה. עֲזָרָם וּמִגָּנָם הוּא:

בֵּית אֶהְרֹן בָּטְחוּ בִיהוָה. עֲזָרָם וּמִגָּנָם הוּא:

יִרְאֵי יְהוָה בְּטָחוּ בִיהוָה. עֲזָרָם וּמַגֵּנָם הוּא :
יְהוָה זָכְרָנוּ יִבְרַךְ. יִבְרַךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל. יִבְרַךְ אֶת בֵּית אֶהְרֹן:
יִבְרַךְ יִרְאֵי יְהוָה. הַקְטָנִים עִם הַגְּדֹלִים:
יִסֹּף יְהוָה עֲלֵיכֶם. עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם:
בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה. עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיהוָה. וְהָאָרֶץ נָתַן לַבְּנֵי אָדָם:
לֹא הִמָּתִים יִהְלְלוּ יָהּ. וְלֹא כָל יוֹרְדֵי דוֹמָה:
וְאִנְחָנוּ נִבְרַךְ יָהּ. מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם. הִלְלוּיָהּ:

אֶהְבֶּתִּימַב כִּי יִשְׁמַע יְהוָה אֶת קוֹלֵי תַחֲנוּנָי:

כִּי הָטָה אָזְנוֹ לִי. וּבִימֵי אֶקְרָא:
אֶפְפוּנֵי חֲבֵלֵי מוֹת. וּמִצָּרֵי שְׂאוּל מִצָּאוּנִי. צָרָה וַיְגוֹן אֶמְצָא:
וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא. אָנָּה יְהוָה מַלְטָה נַפְשִׁי:
חֲנוּן יְהוָה וְצַדִּיק. וְאַלֹהֵינוּ מְרַחֵם:
שֹׁמֵר פֶּתָאִים יְהוָה. דְּלוֹתֵי וְלֵי יְהוֹשִׁיעַ:
שׁוּבֵי נַפְשִׁי לְמִנוּחֵיכִי. כִּי יְהוָה גָּמַל עֲלֵיכִי:
כִּי חָלַצְתָּ נַפְשִׁי מִמוֹת. אֶת עֵינַי מִן דְּמָעָה. אֶת רַגְלִי מִדָּחִי:
אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה. בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים:
הָאֲמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר. אָנֹכִי עֲנִיתִי מְאֹד:
אָנֹכִי אֲמַרְתִּי בַחֲפוּזִי. כָּל הָאָדָם כֹּזֵב:

אהבתי כי ישמע ה' הפסח נשחט בשלש כתות, שנאמר (שמות יב) ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל, קהל ועדה וישראל. נכנסה כת הראשונה, נתמלאת העזרה, נעלו דלתות העזרה. תקעו והריעו ותקעו. צתה כת ראשונה ונכנסה כת שניה. יצתה שניה, נכנסה שלישית. כמעשה הראשונה כך מעשה השניה השלישית. קראו את ההלל. אם גמרו שנו, ואם שנו שלשו, אף על פי שלא שלשו מימיהם. רבי יהודה אומר, מימיהם של כת שלישית לא הגיע לאהבתי כי ישמע ה', מפני שעמה מעטין. (פסחים פרק ה')

מֶה אָשִׁיב לַיהוָה. כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלַי:
 כּוֹס יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא. וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא:
 נִדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם. נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ:
 יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה. הַמּוֹתָה לַחֲסִידָיו:
 אָנֹכָה יְהוָה כִּי אֲנִי עֲבַדְךָ. אֲנִי עֲבַדְךָ בֶּן אֲמֹתְךָ פִּתְחֹת לְמוֹסְרִי:
 לֶךְ אֲזַבַּח זֶבַח תּוֹדָה. וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא:
 נִדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם. נִגְדָה נָא לְכָל עַמּוֹ:
 בַּחֲצֹרוֹת בֵּית יְהוָה. בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלַיִם. הִלְלוּיָהּ:

הִלְלוּ אֶת יְהוָה כָּל גּוֹיִם. שִׁבְחוּהוּ כָּל הָאֲמִים:
 כִּי גָבַר עָלֵינוּ חֲסִדּוֹ. וְאַמֶּת יְהוָה לְעוֹלָם. הִלְלוּיָהּ:
 הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב. כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:
 יֹאמֶר נָא יִשְׂרָאֵל. כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:
 יֹאמְרוּ נָא בֵּית אֶהְרֹן. כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:
 יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יְהוָה. כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:
 מִן הַמִּצֵּר קָרָאתִי יְהוָה. עֲנֵנִי בַמֶּרְחָב יְהוָה:
 יְהוָה לִי לֹא אֵירָא. מֶה יַעֲשֶׂה לִּי אָדָם:
 יְהוָה לִי בְּעֹזֹרִי. וְאֲנִי אֶרְאֶה בִשְׁנֵאֵי:
 טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה. מִבֶּטֶח בְּאָדָם:
 טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה. מִבֶּטֶח בַּנְּדִיבִים:
 כָּל גּוֹיִם סָבְבוּנִי. בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם:
 סְבוּנִי גַם סָבְבוּנִי. בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם:
 סְבוּנִי כְּדַבּוּרִים. דַּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים. בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם:
 דַּחַח דְּחִיתַנִּי לְנֶפֶל. וַיהוָה עֲזָרַנִּי:
 עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה. וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה:
 קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאֶהְלִי צְדִיקִים. יְמִין יְהוָה עֲשֶׂה חֵיל:
 יְמִין יְהוָה רוֹמְמָה. יְמִין יְהוָה עֲשֶׂה חֵיל:
 לֹא אֲמוֹת כִּי אֶחֱיָה. וְאַסְפֵּר מַעֲשֵׂי יְהוָה:
 יִסּוֹר יִסְרֵנִי יְהוָה. וְלִמּוֹת לֹא נִתְּנִנִּי:
 פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צֶדֶק. אֲבֹא בָם אוֹדָה יְהוָה:
 זֶה הַשַּׁעַר לַיהוָה. צְדִיקִים יָבֹאוּ בּוֹ:

אוֹדֶךָ כִּי עָנִיתָנִי. וְתָהִי לִי לִישׁוּעָה.

אוֹדֶךָ כִּי עָנִיתָנִי. וְתָהִי לִי לִישׁוּעָה.

אָבֵן מֵאֶסוּ הַבּוֹנִים. הִיתָה לְרֹאשׁ פֶּנֶה.

אָבֵן מֵאֶסוּ הַבּוֹנִים. הִיתָה לְרֹאשׁ פֶּנֶה.

מֵאֵת יְהוָה הִיתָה זֹאת. הִיא נִפְלְאֹת בְּעֵינֵינוּ.

מֵאֵת יְהוָה הִיתָה זֹאת. הִיא נִפְלְאֹת בְּעֵינֵינוּ.

זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה. נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בּוֹ:

זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה. נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בּוֹ:

אָנָּה יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא:

אָנָּה יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא:

אָנָּה יְהוָה הַצְלִיחָה נָא:

אָנָּה יְהוָה הַצְלִיחָה נָא:

בְּרוּךְ הֵבֵא בָשֶׁם יְהוָה. בִּרְכָנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה:

בְּרוּךְ הֵבֵא בָשֶׁם יְהוָה. בִּרְכָנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה:

אֵל יְהוָה וַיָּאֵר לָנוּ. אֶסְרוּ חַג בְּעִבּוּתִים. עַד קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ:

אֵל יְהוָה וַיָּאֵר לָנוּ. אֶסְרוּ חַג בְּעִבּוּתִים. עַד קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ:

אֵלֵי אֶתָּה וְאוֹדֶךָ. אֱלֹהֵי אֲרוֹמֶמְךָ:

אֵלֵי אֶתָּה וְאוֹדֶךָ. אֱלֹהֵי אֲרוֹמֶמְךָ:

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב. כִּי לַעוֹלָם חֲסִדּוֹ:

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב. כִּי לַעוֹלָם חֲסִדּוֹ:

יְהַלְלוּךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ. וְחֲסִידֶיךָ צְדִיקִים עוֹשֵׂי

רְצוֹנְךָ. וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. בְּרִנָּה יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפָּאֲרוּ

וַיִּשְׁוֹרְרוּ וַיְרוֹמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ וַיְקַדִּישׁוּ וַיִּמְלִיכוּ אֶת שִׁמְךָ מִלְכָּנוּ תָמִיד.

כִּי לָךְ טוֹב לְהוֹדוֹת. וּלְשִׁמְךָ נֶאֱדָה לֵאמֹר. כִּי יַעֲוֹלָם וְעַד עוֹלָם אֶתָּה

אֵל:

נְשִׁמָה כָּל חַיִּימָה תְּבָרַךְ אֶת שְׁמֶךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר
תִּפְאֶר וּתְרוּמִים זְכָרְךָ מִלְכָּנוּ תָּמִיד:
מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אַתָּה אֵל. וּמִבְלַעְדֶּיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל
וּמוֹשִׁיעַ. פּוֹדֶה וּמַצִּיל וּמַפְרִיֵּס וְעוֹנֶה וּמַרְחֵם בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה.
אֵין לָנוּ מֶלֶךְ עוֹזֵר וְסוֹמֵךְ אֵלָּא אַתָּה:
אֱלֹהֵי הָרְאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים. אֱלֹהֵי כָּל בְּרִיּוֹת. אֲדוֹן כָּל תּוֹלְדוֹת.
הַמְהַלֵּל בְּכָל (בְּרוֹב) הַתְּשַׁבְּחוֹת. הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בַּחֲסֵד וּבְרִיּוֹתָיו
בְּרַחֲמִים:
וַיְהוֶה עַר. הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן. הַמְעוֹרֵר יְשָׁנִים. וְהַמְקִיץ
נֹרְדָּמִים. (מַחִיָּה מֵתִים וְרוּפֵא חוֹלִים פּוֹקֵחַ עוֹרִים וְזוֹקֵף כְּפוּפִים)
וְהַמְשִׁיחַ אֲלָמִים. וְהַמְתִּיר אֲסוּרִים. וְהַסּוֹמֵךְ נוֹפְלִים. וְהַזּוֹקֵף
כְּפוּפִים. וְהַמְפַּעֵנֵחַ נַעֲלָמִים. וְלֶךְ לְבַדְךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים:
וְאֵלֹהֵינוּ מִלֵּא שִׁירָה בָּיָם. וְלִשְׁוֹנֵנוּ רִנָּה כְּהִמּוֹן גָּלִיו. וְשִׁפְתוֹתֵינוּ
שֹׁבַח כְּמֶרְחָבִי רְקִיעַ. וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כְּשֶׁמֶשׁ וְכִיָּרָח. וְיָדֵינוּ פְּרוּשׁוֹת
כְּנִשְׂרֵי שָׁמַיִם. וְרַגְלֵינוּ קְלוֹת כְּאֵילוֹת. אֵין אֲנַחְנוּ מְסַפִּיקִים לַיהוּדוֹת
לֶךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. וְלִבְרַךְ אֶת שְׁמֶךָ מִלְכָּנוּ. עַל אַחַת
מֵאֵלֶּף אֵלֶּף אֲלָפִים וְרַבִּי רַבּוֹת פְּעָמִים. הַטּוֹבוֹת נְסִים
וְנִפְלְאוֹת שַׁעֲשִׁית עִם אֲבוֹתֵינוּ וְעִמָּנוּ:
מִלִּפְנֵי מַמְצְרִים גָּאֲלָתָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ.
בְּרַעַב זָנַתָּנוּ. וּבְשֹׁבַע כָּלְכַלְתָּנוּ. מִחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ. וּמִדָּבָר מִלְטָתָנוּ.
14 וּמִחֲלָיִם רָעִים וְרַבִּים וְנֶאֱמָנִים דָּלִיתָנוּ:
עַד הִנֵּה עֲזָרוֹנוּ רַחֲמֶיךָ. וְלֹא עֲזָבוֹנוּ חֲסִדֶּיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. וְאֵל
תַּטְּשֵׁנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְנֶצַח:

נְשִׁמָה כָּל חַיִּי הַתְּפִילָה הַמְתַּמְדָּת שֶׁל הַנִּשְׁמָה מֵתַאֲמָצֶת הִיא תָּמִיד לְצֵאת מִן הָעֵלֶם אֶל הַגִּילּוּי,
לְהַתְּפַשֵּׁט עַל כָּל כּוֹחוֹת הַחַיִּים שֶׁל כָּל הָרוּחַ וְהַנֶּפֶשׁ וְכָל כּוֹחוֹת חַיֵּי הַגּוּיָה כּוֹלֵה. וְהִיא מִשְׁתוֹקֶקֶת גַּם כֵּן
לְגַלוֹת אֶת מְהוּתָהּ וְכוֹחַ פְּעוּלָתָהּ עַל כָּל הַסְּבִיבָה, עַל כָּל הָעוֹלָם וְהַחַיִּים. וְלִשֵּׁם כֵּךְ צָרִיכִים אֲנוּ
לְחַשְׁבוֹנוֹ—שֶׁל—עוֹלָם שָׂבָא עַל יְדֵי תוֹרָה וְחוֹכְמָה. וְנִמְצָא מֵתוֹךְ כֵּךְ, שֶׁעֲבוּדַת הַתּוֹרָה כּוֹלֵה וְכָל חוֹכְמָתָהּ
הִיא הַתְּגַלּוּת הַמְתַּמְדָּת שֶׁל תְּפִלָּתָהּ הַכְּמוּסָה שֶׁל הַנִּשְׁמָה. נְשִׁמָה כָּל חַיִּי תְּבָרַךְ אֶת שְׁמֶךָ ד' א—לֵהינוּ.
(עוֹלָת רֵאִיָּה, עֵינֵי תְּפִילָה)

עַל בֶּן אֲבָרִים שְׁפִלְגַת בָּנוּ. וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנִּפְחַת בְּאַפֵּינוּ. וְלִשׁוֹן
אֲשֶׁר שָׁמַת בְּפִינוּ. הֵן הֵם. יוֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ וַיִּפָּאֲרוּ וַיִּשׁוּרְרוּ
וַיְרוֹמְמוּ וַיַּעֲרִיצוּ וַיִּקְדִּישׁוּ וַיִּמְלִיכוּ אֶת שִׁמְךָ מִלִּפְנֵינוּ תָּמִיד:

כִּי כָל פֶּה לָךְ יוֹדֶה. וְכָל לִשׁוֹן לָךְ תִּשָּׁבַע. וְכָל עֵין לָךְ תִּצְפֶּה. וְכָל
בֶּרֶךְ לָךְ תִּכְרַע. וְכָל קוֹמָה לִפְנֶיךָ תִּשְׁתַּחֲוֶה. וְכָל הַלְּבָבוֹת יִירָאוּךָ.
וְכָל קָרֵב וּכְלִיּוֹת יִזְמְרוּ לְשִׁמְךָ. כַּדְּבַר שְׁכֵתוֹב. כָּל עֲצָמוֹתַי תִּאֲמַרְנָה
יְהוָה מִי כָמוֹךָ. מִצִּיל עָנִי מִחֶזֶק מִמֶּנּוּ. וְעָנִי וְאֲבִיוֹן מִגֹּזְלוֹ. שׁוֹעֵת
עָנִיִּים אֶתָּה תִּשְׁמַע. צַעֲקַת הַדָּל תִּקְשִׁיב וְתוֹשִׁיעַ:

מִי יִדְמָה לָךְ. וּמִי יִשׁוּה לָךְ. וּמִי יַעֲרֶךְ לָךְ. הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר
וְהַנּוֹרָא אֵל עֲלִיוֹן. קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

נְהַלֵּלְךָ וְנִשְׁבַּחְךָ וְנִפְאָרְךָ וְנִבְרַךְ אֶת שֵׁם קִדְשְׁךָ. כְּאִמּוֹר. לְדוֹד. בְּרַכִּי
נַפְשִׁי אֶת יְהוָה. וְכָל קָרְבִי אֶת שֵׁם קִדְשׁוֹ:

הָאֵל בְּתַעֲצוּמוֹת עֶזְךָ. הַגָּדוֹל בְּכְבוֹד שִׁמְךָ.

הַגִּבּוֹר לְנִצָּח וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרָאוֹתֶיךָ:

הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רֵם וְנֹשֵׂא:

שׁוֹכֵן עַד מְרוֹם וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ.

וְכָתוּב רָנְנוּ צְדִיקִים בַּיהוָה. לִישְׁרִים נְאוּה תִּהְלֶה.

בְּפִי יִשְׁרִים תִּתְרוֹמֵם.

וּבִשְׁפָתַי צְדִיקִים תִּתְבָּרַךְ.

וּבְלִשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְקַדֵּשׁ.

וּבְקָרֵב קְדוֹשִׁים תִּתְהַלֵּל:

וּבִמְקַהֲלוֹת רַבּוֹת עִמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל. בְּרִנָּה יִתְפָּאֵר שִׁמְךָ מִלִּפְנֵינוּ

בְּכָל דּוֹר וָדוֹר. שֶׁכֵּן חוֹבֶת כָּל הַיְּצוּרִים. לִפְנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי

אֲבוֹתֵינוּ. לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבַּח לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדִּיר וּלְנִצָּח לְבָרֶךְ

לְעֹלָה וּלְקַלֵּס. עַל כָּל דְּבָרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשִּׁי עַבְדְּךָ

מְשִׁיחְךָ:

וּבְכֵן יִשְׁתַּבַּח שְׁמְךָ לְעַד מְלָכְנוּ. הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ
בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ. כִּי לָךְ נָאָה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ:
שִׁיר וּשְׁבָחָה. הִלֵּל וְזִמְרָה. עוֹז וּמִמְשָׁלָה. נִצַּח גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה. תְּהִלָּה
וְתִפְאָרֶת. קִדְשָׁה וּמַלְכוּת: בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשְׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ.
וּמַעֲוֹלָם וְעַד עוֹלָם אֲתָה אֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה.
אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וּמְהֻלָּל בְּתִשְׁבָּחוֹת. אֵל הַהוֹדָאוֹת. אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת.
בוֹרֵא כָּל הַנִּשְׁמוֹת. רַבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים. הַבוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה.
מֶלֶךְ יַחֲיד אֵל חֵי הָעוֹלָמִים:

כוס רביעית

הנני מוכן ומזומן לקיים מצות כוס רביעי של ארבע כוסות

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן:
שׁוֹתִים בַּחֲסֵבֶת שְׂמַל

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עַל עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן:
וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה שְׂרָצִית וְהַנְחָלָת
לְאֲבוֹתֵינוּ לֶאֱכֹל מִפְּרִיָּהּ וּלְשַׁבֹּעַ מִטוֹבָהּ, רַחֵם (נָא) יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ וְעַל
מִזְבִּיחְךָ וְעַל הַיִּכְלֶךָ, וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ
וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ וְשִׁמְחָנוּ בְּבִנְיָנָהּ וְנֹאכַל מִפְּרִיָּהּ וְנִשְׂבַּע מִטוֹבָהּ
וְנִבְרַכְךָ עָלֶיָּהּ בְּקִדְשָׁהּ וּבְטַהֲרָהּ:

בשבת - ורצה והחליצנו ביום השבת הזה:

וְשִׁמְחָנוּ בְּיוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה:
כִּי אַתָּה יְהוָה טוֹב וּמְטִיב לְכָל וְנוֹדָה לָךְ עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן:
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן: (בֹּא"י וְעַל פְּרֵי גִפְנָה):

חֲסֵל סִדּוּר פֶּסַח כֶּה־לְכַתּוּמִּי.

בְּכָל מִשְׁפָּטוֹ וְחֻקָּתוֹ.

כַּאֲשֶׁר זָכִינוּ לְסִדֵּר אוֹתוֹ.

בֶּן נִזְכָּה לַעֲשׂוֹתוֹ.

זֶךְ שׁוֹכֵן מְעוֹנָה.

קוֹמִים קָהֵל עֲדַת מִי מָנָה.

בְּקִרּוֹב נִהַל נְטָעֵי כֶּנֶה.

פְּרוּיִם לְצִיּוֹן בְּרָנָה:

לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה

חֲסֵל סִדּוּר פֶּסַח כֶּה־לְכַתּוּמִּי בסוף הערב אנחנו חוזרים לרעיון המקורי שהצגנו בפתיחה לסימני הסדר. הלילה התחיל בסימני הסדר ובהנה שלא מדובר כאן רק על סדר כרונולוגי אלא על סדר חדש במציאות, בסדר אלוקי איתו אנחנו רוצים להיפגש. כשאנחנו מסיימים את הסידור הזה של הפסח, ברור לנו שרק אם זכינו לסדר אותו, להבין ולהתחבר אל הסדר הזה, אזי נוכל גם לעשות אותו – לא רק את קרבן הפסח, אלא להוציא אל הפועל את הסדר האלוקי הזה במציאות. זו השאיפה והמסקנה שהלילה הזה אמור להביא אותנו אליהם.

וּבְכֵן וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה: ^{מה}

אִז רֹב נְסִים הַפְּלֹאת בַּלַּיְלָה.

בְּרֹאשׁ אֲשֶׁמֹרֶת זֶה הַלַּיְלָה.

גַּר צֶדֶק נִצָּחָתוֹ בְּנִחְלָק לוֹ לַיְלָה.

וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:

דָּנַת מֶלֶךְ גֵּרָר בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה.

הַפְּחָדֶת אֲרָמִי בְּאֵמֶשׁ לַיְלָה.

וַיִּשֶׁר יִשְׂרָאֵל לְמִלְאָךְ וַיּוֹכֵל לוֹ לַיְלָה.

וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:

זֶרַע בְּכוּרֵי פִתְרוֹס מִחֲצֶת בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה.

חֵילָם לֹא מָצְאוּ בְּקוֹמָם בַּלַּיְלָה.

טִיסַת נְגִיד חֲרוּשֶׁת סְלִית בְּכוֹכְבֵי לַיְלָה.

וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:

יַעֲץ מִחֶרֶף לְנוֹפֵף אוֹוֵי הוֹבֶשֶׁת פִּגְרִיו בַּלַּיְלָה.

כֶּרַע בֵּל וּמִצְבוֹ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה.

לְאִישׁ חֲמוּדוֹת נִגְלָה רוֹ חֲזוֹת לַיְלָה.

וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:

מִשְׁתַּכֵּר בְּכָלִי קֹדֶשׁ נִהְרַג בּוֹ בַּלַּיְלָה.

נוֹשַׁע מִבּוֹר אֲרִיּוֹת פּוֹתֵר בַּעֲתוֹתַי לַיְלָה.

שְׁנָאָה נָטַר אֲגָגִי וְכָתַב סְפָרִים בַּלַּיְלָה.

וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:

עוֹרֶרֶת נִצָּחָךְ עָלָיו בְּנֶדֶד שְׁנַת לַיְלָה.

פּוֹרָה תְּדִרוֹךְ לְשׁוֹמֵר מֶה מַּלְיָה.

צֶרַח כְּשׁוֹמֵר וְשָׁח אֶתָּא בָּקָר וְגַם לַיְלָה.

וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:

קָרַב יוֹם אֲשֶׁר הוּא לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָה.

רֵם הוֹדַע כִּי לָךְ הַיּוֹם אֵף לָךְ הַלַּיְלָה.

שׁוֹמְרִים הִפְקֵד לְעִירְךָ כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה.

תָּאִיר כְּאוֹר יוֹם חֲשֻׁכַת לַיְלָה.

וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה:

ויהי בחצי הלילה בראייה ראשונית הפזמון הזה הינו חביב ומציין לנו מאורעות שונים שקרו בזמן הלילה

כשלענייננו חשובה כמובן יציאת מצרים.

במבט אחר אולי אפשר לומר כי האירועים המובאים בפזמון אמנם קרו בלילה, אבל המסר של המחבר פה

הוא שכל קיומם של אותם אירועים הוא בגלל אותו "ויהי בחצי הלילה" של יציאת מצרים. גם האירועים

שקרו לפני יציאת מצרים כמו מלך גרר והמפגש של יעקב עם שרו של עשו – ללא אותו "חצי הלילה" של

יציאת מצרים הם חסרי משמעות ולא היו מוזכרים כלל!

בחוץ לארץ אומרים פיוט זה בליל ב'

וּבִכְן וְאִמְרָתָם זָבַח פֶּסַח

אוֹמֵץ גְּבוּרֹתֶיךָ הַפִּלֵּאת בַּפֶּסַח

בְּרֹאשׁ כָּל מוֹעֲדוֹת נִשְׁאֵת פֶּסַח

גָּלִית לְאַזְרָחֵי חֲצוֹת לַיִל פֶּסַח

וְאִמְרָתָם זָבַח פֶּסַח

דִּלְתִּיו דִּפְקֵת כָּחַם הַיּוֹם בַּפֶּסַח

הַסַּעִיר נוֹצֵצִים עוֹגוֹת מִצּוֹת בַּפֶּסַח

וְאֵל הַבֶּקֶר רֵץ זָכַר לְשׁוֹר עֶרְךָ פֶּסַח

וְאִמְרָתָם זָבַח פֶּסַח

זוֹעֲמוֹ סְדוּמִים וְלוֹהֲטוֹ בָּאֵשׁ בַּפֶּסַח

חוֹלֵץ לוֹט מֵהֶם וּמִצּוֹת אָפָה בִּקֵּץ פֶּסַח

טֹאטֵאת אֲדָמַת מוֹף וְנוֹף בְּעֶבְרָךְ בַּפֶּסַח

וְאִמְרָתָם זָבַח פֶּסַח

יְהִי רֹאשׁ כָּל אוֹן מַחְצֵת בְּלִיל שְׁמוֹר פֶּסַח

כִּבִּיר עַל בֶּן בְּכוֹר פִּסְחָת בְּדָם פֶּסַח

לְבַלְתִּי תַת מִשְׁחִית לְבוֹא בַּפֶּתַח בַּפֶּסַח

וְאִמְרָתָם זָבַח פֶּסַח

מְסוּגֶרֶת סִגְרָה בְּעִתּוֹתֵי פֶסַח

נִשְׁמָדָה מִדִּין בְּצִלְלִיל שְׁעוֹרֵי עוֹמֵר פֶּסַח

שׁוֹרְפוֹ מִשְׁמַנִּי פוֹל וְלוֹד בִּיקֵד יְקוֹד פֶּסַח

וְאִמְרָתָם זָבַח פֶּסַח

עוֹד הַיּוֹם בְּנוֹב לַעֲמוֹד עַד גָּעָה עוֹנֵת פֶּסַח

פֶּס יָד כְּתֻבָּה לְקַעֲקַע צוֹל בַּפֶּסַח

צָפָה הַצִּפִּית עֶרוֹךְ הַשְּׁלַחֵן בַּפֶּסַח

וְאִמְרָתָם זָבַח פֶּסַח

קָהַל כְּנֶסֶת הַדְּסָה צוֹם לְשִׁלֵּשׁ בַּפֶּסַח

רֹאשׁ מִבֵּית רֶשַׁע מַחְצֵת בְּעֵץ חֲמֻשִּׁים בַּפֶּסַח

נִשְׁתִּי אֵלֶּה רָגַע תְּבִיא לְעוֹצִית בַּפֶּסַח

תַּעֲזוּ יָדְךָ תִּרְוִם יְמִינְךָ כְּלִיל הַתְּקַדֵּשׁ חַג פֶּסַח

וְאִמְרָתָם זָבַח פֶּסַח

כִּי לֹא נֶאֱדָה כִּי לֹא יֵאָדָה

אֲדִיר בְּמִלּוּכָה בַּחֹר בְּהִלְכָּה גְדוּדָיו יֹאמְרוּ לוֹ:
לֶךְ וּלְךָ, לֶךְ כִּי לֶךְ, לֶךְ אֶף לֶךְ, לֶךְ ה' הַמְּמַלְכָּה.

כִּי לֹא נֶאֱדָה כִּי לֹא יֵאָדָה

דָּגוּל בְּמִלּוּכָה הָדוּר בְּהִלְכָּה וְתִיקּוּ יֹאמְרוּ לוֹ:
לֶךְ וּלְךָ, לֶךְ כִּי לֶךְ, לֶךְ אֶף לֶךְ, לֶךְ ה' הַמְּמַלְכָּה.

כִּי לֹא נֶאֱדָה כִּי לֹא יֵאָדָה

זָכָאִי בְּמִלּוּכָה חֲסִין בְּהִלְכָּה טַפְסָרָיו יֹאמְרוּ לוֹ:
לֶךְ וּלְךָ, לֶךְ כִּי לֶךְ, לֶךְ אֶף לֶךְ, לֶךְ ה' הַמְּמַלְכָּה.

כִּי לֹא נֶאֱדָה כִּי לֹא יֵאָדָה

יְחִיד בְּמִלּוּכָה כְּבִיר בְּהִלְכָּה לְמוּדָיו יֹאמְרוּ לוֹ:
לֶךְ וּלְךָ, לֶךְ כִּי לֶךְ, לֶךְ אֶף לֶךְ, לֶךְ ה' הַמְּמַלְכָּה.

כִּי לֹא נֶאֱדָה כִּי לֹא יֵאָדָה

מָרוֹם בְּמִלּוּכָה נוֹרָא בְּהִלְכָּה סְבִיבָיו יֹאמְרוּ לוֹ:
לֶךְ וּלְךָ, לֶךְ כִּי לֶךְ, לֶךְ אֶף לֶךְ, לֶךְ ה' הַמְּמַלְכָּה.

כִּי לֹא נֶאֱדָה כִּי לֹא יֵאָדָה

עָנִיו בְּמִלּוּכָה פּוֹדֶה בְּהִלְכָּה צְדִיקָיו יֹאמְרוּ לוֹ:
לֶךְ וּלְךָ, לֶךְ כִּי לֶךְ, לֶךְ אֶף לֶךְ, לֶךְ ה' הַמְּמַלְכָּה.

כִּי לֹא נֶאֱדָה כִּי לֹא יֵאָדָה

קְדוֹשׁ בְּמִלּוּכָה רַחוּם בְּהִלְכָּה שְׂנֵאֲנָיו יֹאמְרוּ לוֹ:
לֶךְ וּלְךָ, לֶךְ כִּי לֶךְ, לֶךְ אֶף לֶךְ, לֶךְ ה' הַמְּמַלְכָּה.

כִּי לֹא נֶאֱדָה כִּי לֹא יֵאָדָה

תָּקִיף בְּמִלּוּכָה תוֹמֵךְ בְּהִלְכָּה תְּמִימָיו יֹאמְרוּ לוֹ:
לֶךְ וּלְךָ, לֶךְ כִּי לֶךְ, לֶךְ אֶף לֶךְ, לֶךְ ה' הַמְּמַלְכָּה.

כִּי לֹא נֶאֱדָה כִּי לֹא יֵאָדָה

אֲדִיר הוּא

יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְוֹב, בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, בְּקִרְוֹב.
אֵל בְּנֵה, אֵל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְוֹב.
בַּחֹר הוּא גָדוֹל הוּא דָּגוּל הוּא
יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְוֹב, בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, בְּקִרְוֹב.
אֵל בְּנֵה, אֵל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְוֹב.
הַדּוּר הוּא וְתִיק הוּא זָפַאי הוּא
יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְוֹב, בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, בְּקִרְוֹב.
אֵל בְּנֵה, אֵל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְוֹב.
חֲסִיד הוּא טָהוֹר הוּא יָחִיד הוּא
יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְוֹב, בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, בְּקִרְוֹב.
אֵל בְּנֵה, אֵל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְוֹב.
כְּבִיר הוּא לְמוֹד הוּא מֶלֶךְ הוּא
יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְוֹב, בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, בְּקִרְוֹב.
אֵל בְּנֵה, אֵל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְוֹב.
נוֹרָא הוּא סָגִיב הוּא עֶזּוֹז הוּא פֹדֶה הוּא צַדִּיק הוּא
יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְוֹב, בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, בְּקִרְוֹב.
אֵל בְּנֵה, אֵל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְוֹב.
קְדוֹשׁ הוּא רַחוּם הוּא שְׂדֵי הוּא תְּקִיף הוּא
יִבְנֶה בֵּיתוֹ בְּקִרְוֹב, בְּמַהֲרָה, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, בְּקִרְוֹב.
אֵל בְּנֵה, אֵל בְּנֵה, בְּנֵה בֵּיתְךָ בְּקִרְוֹב.

אֶחָד מִי יוֹדֵעַ אֶחָד אֲנִי יוֹדֵעַ אֶחָד אֱלֹקֵינוּ שְׁבַשְׁמִים
וּבְאֶרֶץ

שְׁנַיִם מִי יוֹדֵעַ שְׁנַיִם אֲנִי יוֹדֵעַ שְׁנֵי לוחות הַבְּרִית אֶחָד אֱלֹקֵינוּ
שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ

שְׁלוֹשָׁה מִי יוֹדֵעַ שְׁלוֹשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ שְׁלוֹשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי לוחות
הַבְּרִית אֶחָד אֱלֹקֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ

אַרְבַּע מִי יוֹדֵעַ אַרְבַּע אֲנִי יוֹדֵעַ אַרְבַּע אִמֵּהוֹת שְׁלוֹשָׁה אָבוֹת
שְׁנֵי לוחות הַבְּרִית אֶחָד אֱלֹקֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ

חֲמִשָּׁה מִי יוֹדֵעַ חֲמִשָּׁה אֲנִי יוֹדֵעַ חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה אַרְבַּע
אִמֵּהוֹת שְׁלוֹשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי לוחות הַבְּרִית אֶחָד אֱלֹקֵינוּ
שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ

שֵׁשׁ מִי יוֹדֵעַ שֵׁשׁ אֲנִי יוֹדֵעַ שֵׁשׁ סְדְרֵי מִשְׁנָה חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי
תוֹרָה אַרְבַּע אִמֵּהוֹת שְׁלוֹשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי לוחות הַבְּרִית אֶחָד
אֱלֹקֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ

שִׁבְעָה מִי יוֹדֵעַ שִׁבְעָה אֲנִי יוֹדֵעַ שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּת שֵׁשׁ סְדְרֵי
מִשְׁנָה חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה אַרְבַּע אִמֵּהוֹת שְׁלוֹשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי
לוחות הַבְּרִית אֶחָד אֱלֹקֵינוּ שְׁבַשְׁמִים וּבְאֶרֶץ

שְׁמוֹנֶה מִי יוֹדֵעַ שְׁמוֹנֶה אֲנִי יוֹדֵעַ שְׁמוֹנֶה יָמֵי מִלְּחָה שִׁבְעָה יָמֵי
שַׁבָּת שֵׁשׁ סְדְרֵי מִשְׁנָה חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה אַרְבַּע אִמֵּהוֹת
שְׁלוֹשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי לוחות הַבְּרִית אֶחָד אֱלֹקֵינוּ שְׁבַשְׁמִים
וּבְאֶרֶץ

תִּשְׁעָה מִי יוֹדֵעַ תִּשְׁעָה אֲנִי יוֹדֵעַ תִּשְׁעָה יִרְחִי לָדָה שְׁמוֹנָה יָמֵי
מִלָּה שְׁבַע יָמֵי שְׁבַתָּא שָׁשָׁה סְדָרֵי מִשְׁנָה חֲמִשָּׁה חֲמִשִּׁי תוֹרָה
אַרְבַּע אֲמָהוֹת שְׁלוּשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי לוחות הַבְּרִית אֶחָד אֱלֻקִּינוּ
שִׁבְשָׁמִים וּבֶאֱרָץ

עֶשְׂרֵה מִי יוֹדֵעַ עֶשְׂרֵה אֲנִי יוֹדֵעַ עֶשְׂרֵה דְּבָרִיא תִּשְׁעָה יִרְחִי
לָדָה שְׁמוֹנָה יָמֵי מִלָּה שְׁבַע יָמֵי שְׁבַתָּא שָׁשָׁה סְדָרֵי מִשְׁנָה
חֲמִשָּׁה חֲמִשִּׁי תוֹרָה אַרְבַּע אֲמָהוֹת שְׁלוּשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי לוחות
הַבְּרִית אֶחָד אֱלֻקִּינוּ שִׁבְשָׁמִים וּבֶאֱרָץ

אֶחָד עֶשֶׂר מִי יוֹדֵעַ אֶחָד עֶשֶׂר אֲנִי יוֹדֵעַ אֶחָד עֶשֶׂר כּוֹכְבֵיא
עֶשְׂרֵה דְּבָרִיא תִּשְׁעָה יִרְחִי לָדָה שְׁמוֹנָה יָמֵי מִלָּה שְׁבַע יָמֵי
שְׁבַתָּא שָׁשָׁה סְדָרֵי מִשְׁנָה חֲמִשָּׁה חֲמִשִּׁי תוֹרָה אַרְבַּע אֲמָהוֹת
שְׁלוּשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי לוחות הַבְּרִית אֶחָד אֱלֻקִּינוּ שִׁבְשָׁמִים
וּבֶאֱרָץ

שְׁנַיִם עֶשֶׂר מִי יוֹדֵעַ שְׁנַיִם עֶשֶׂר אֲנִי יוֹדֵעַ שְׁנַיִם עֶשֶׂר שְׁבָטִיא
אֶחָד עֶשֶׂר כּוֹכְבֵיא עֶשְׂרֵה דְּבָרִיא תִּשְׁעָה יִרְחִי לָדָה שְׁמוֹנָה
יָמֵי מִלָּה שְׁבַע יָמֵי שְׁבַתָּא שָׁשָׁה סְדָרֵי מִשְׁנָה חֲמִשָּׁה חֲמִשִּׁי
תוֹרָה אַרְבַּע אֲמָהוֹת שְׁלוּשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי לוחות הַבְּרִית אֶחָד
אֱלֻקִּינוּ שִׁבְשָׁמִים וּבֶאֱרָץ

שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר מִי יוֹדֵעַ שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר אֲנִי יוֹדֵעַ שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר מְדִיא
שְׁנַיִם עֶשֶׂר שְׁבָטִיא אֶחָד עֶשֶׂר כּוֹכְבֵיא עֶשְׂרֵה דְּבָרִיא תִּשְׁעָה
יִרְחִי לָדָה שְׁמוֹנָה יָמֵי מִלָּה שְׁבַע יָמֵי שְׁבַתָּא שָׁשָׁה סְדָרֵי
מִשְׁנָה חֲמִשָּׁה חֲמִשִּׁי תוֹרָה אַרְבַּע אֲמָהוֹת שְׁלוּשָׁה אָבוֹת שְׁנֵי
לוחות הַבְּרִית אֶחָד אֱלֻקִּינוּ שִׁבְשָׁמִים וּבֶאֱרָץ

"עתה הוספנו המשל של חד גדיא, הנעשה לחנך הנערים כדי שילמדו ויראו הסלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה כי את כל המעשה האלהים יביא במשפט והוא אדון הכל וסיבה הראשונה והעליונה, וכל מה שהמון העם קוראים מקרה העולם אינו אלא ברצונו ובמצותו, ומידו הכל בא, ושהוא שופט צדק, לתת לאיש כדרכו וכפרי מעלליו, והניסים שנעשו לנו במצרים יוכיחו, ועל כן צריך לפרש להם הנמשל היטב הדק כדי שייראו מלפניו ית' בכל רגע ובכל פגע אכ"ר." (הגדת ונציה תקנ"ב)

חַד גְּדִיָּא חַד גְּדִיָּא דְּזִבְנִי אַבָּא בְּתַרִּי זִוְיָי חַד גְּדִיָּא חַד גְּדִיָּא
וְאַתָּא שְׁנָרָא וְאַכְלָה לְגְּדִיָּא דְּזִבְנִי אַבָּא בְּתַרִּי זִוְיָי חַד גְּדִיָּא חַד
גְּדִיָּא

וְאַתָּא כְּלָבָא וְנִשְׁךְ לְשְׁנָרָא דְּאַכְלָה לְגְּדִיָּא דְּזִבְנִי אַבָּא בְּתַרִּי זִוְיָי
חַד גְּדִיָּא חַד גְּדִיָּא

וְאַתָּא חֲטָרָא וְהִפָּה לְכְּלָבָא דְּנִשְׁךְ לְשְׁנָרָא דְּאַכְלָה לְגְּדִיָּא דְּזִבְנִי
אַבָּא בְּתַרִּי זִוְיָי חַד גְּדִיָּא חַד גְּדִיָּא

וְאַתָּא נוֹרָא וְשָׂרְף לְחֲטָרָא דְּהִפָּה לְכְּלָבָא דְּנִשְׁךְ לְשְׁנָרָא דְּאַכְלָה
לְגְּדִיָּא דְּזִבְנִי אַבָּא בְּתַרִּי זִוְיָי חַד גְּדִיָּא חַד גְּדִיָּא

וְאַתָּא מִיָּא וְכִבָּה לְנוֹרָא דְּשָׂרְף לְחֲטָרָא דְּהִפָּה לְכְּלָבָא דְּנִשְׁךְ
לְשְׁנָרָא דְּאַכְלָה לְגְּדִיָּא דְּזִבְנִי אַבָּא בְּתַרִּי זִוְיָי חַד גְּדִיָּא חַד גְּדִיָּא

וְאַתָּא תוֹרָא וְשִׁתָּה לְמִיָּא דְּכִבָּה לְנוֹרָא דְּשָׂרְף לְחֲטָרָא דְּהִפָּה
לְכְּלָבָא דְּנִשְׁךְ לְשְׁנָרָא דְּאַכְלָה לְגְּדִיָּא דְּזִבְנִי אַבָּא בְּתַרִּי זִוְיָי חַד
גְּדִיָּא חַד גְּדִיָּא

וְאַתָּא שׁוֹחַט וְשַׁחַט לְתוֹרָא דְּשִׁתָּה לְמִיָּא דְּכִבָּה לְנוֹרָא דְּשָׂרְף
לְחֲטָרָא דְּהִפָּה לְכְּלָבָא דְּנִשְׁךְ לְשְׁנָרָא דְּאַכְלָה לְגְּדִיָּא דְּזִבְנִי אַבָּא
בְּתַרִּי זִוְיָי חַד גְּדִיָּא חַד גְּדִיָּא

וְאַתָּא מִלֵּאךְ הַמּוֹתִי וְשַׁחַט לְשׁוֹחֵט דְּשַׁחַט לְתוֹרָא דְּשַׁחַט לְמִיָּא
דְּכַבָּה לְנוֹרָא דְּשַׁרְף לְחֻטָּא דְּהִכָּה לְכַלְפָּא דְּנִשְׁךְ לְשִׁנְרָא דְּאִכְלָה
לְגִדְיָא דְּזִבְן אָבָא בְּתֵרִי זִוְיָא חַד גִּדְיָא חַד גִּדְיָא

וְאַתָּא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹ וְשַׁחַטמח לְמִלֵּאךְ הַמּוֹת דְּשַׁחַט
לְשׁוֹחֵט דְּשַׁחַט לְתוֹרָא דְּשַׁחַט לְמִיָּא דְּכַבָּה לְנוֹרָא דְּשַׁרְף לְחֻטָּא
דְּהִכָּה לְכַלְפָּא דְּנִשְׁךְ לְשִׁנְרָא דְּאִכְלָה לְגִדְיָא דְּזִבְן אָבָא בְּתֵרִי זִוְיָא
חַד גִּדְיָא חַד גִּדְיָא

וַאֲתָא מִלֵּאךְ הַמּוֹת אמר ר"ל הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות (בבא בתרא טז.) ככלות הכל האויב

הכי קשה שלנו הוא יצר הרע שלנו אנו. אם נוכל לו – נוכל גם לכל יתר הצרים עלינו.

וַאֲתָא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא ידועה הדרשה שאם נבדוק מתחילת הפיוט, הרי שהחתול הינו רשע, והכלב מעניש אותו אזי הוא טוב. המקל שהיכה את הכלב אם כן הוא רשע, והאש השורפת אותו היא טובה, המים רשעים והשור השותה אותם טוב, השוחט השוחט את השור הוא רשע, מלאך המוות השוחט אותו הוא טוב והלכאורה הקב"ה מעניש את מלאך המוות ללא עוול בכפו!

הבנה זו נובעת מטעות על פיה כל אחד מהמעורבים מנסה לתקן את מעשיו של הקודם. אבל כשאנחנו מסתכלים על הגדי – עם ישראל – ומבינים שהכלב מעניש את החתול לא בגלל שהוא פגע בגדי, אלא בגלל שהוא לא אפשר לכלב עצמו לאכול את הגדי – כך גם אומות עולם, לא פוגעות זו בזו על מנת להגן על עם ישראל אלא היות ולא התאפשר להן עצמן לפגוע בנו. ואת החשבון המדויק הזה עושה הקב"ה ומכה במלאך המוות. כי גם אם נראה על פניו שמעשיו טובים, באמת הם אינם טובים ואינם ראויים. והקב"ה עושה משפט אמת וצדק לעמו ישראל.

וְשַׁחַט לְמִלֵּאךְ הַמּוֹת דרש רבי יהודה לעתיד לבא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים צדיקים נדמה להם כהר גבוה ורשעים נדמה להם כחוט השערה הללו בוכין והללו בוכין צדיקים בוכין ואומרים היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה ורשעים בוכין ואומרים היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה ואף הקב"ה תמה עמהם שנאמר **זכריה ח, ו** (כה אמר ה' צבאות כי יפלא בעיני שארית העם הזה בימים ההם גם בעיני יפלא (סוכה נב.).

שיר השירים

אמר רבי עקיבא, חס ושלום, לא נחלק אדם מישראל על שיר השירים שלא תטמא את הידים, שאין כל העולם כלו כדאי כיום שנתן בו שיר השירים לישראל, שכל הכתובים קדש, ושיר השירים קדש קדשים

הספרות, הציור והחיטוב עומדים להוציא אל הפועל כל המושגים הרוחניים המוטבעים בעמקי הנפש האנושית וכל זמן שחסר עוד אף שרטוט אחד הנגלה במעמקי הנפש החושבת והמרגשת שלא יצא אל הפועל עוד יש חובה על מלאכת המחשבת להוציאו. מובן הדבר מעצמו שרק אלה האוצרות, שבהתפתחותם הם מבסמים את אור המציאות טוב ויפה לפתח. מכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נתמלא כל העולם כולו בשמים; אמנם אותם הדברים הגנוזים שקבורתם הוא בעורם. עליהם מתקן היתד שעל אוזנו לחפור ולכסות, ואי לו מי שמשתמש ביתד זו פעולה שכנגדה למען הרבות באשה. זעזועי הנפש מצד רגשי אהבה הטבעית שנוטלת חלק גדול במציאות במוסר ובחיים, הם ראויים להתפרש ע"י הספרות בכל היצודים שבהם היא מוציאה אל הפועל את הגנוז, אבל רק בשמירה חיונית מעולה מנטות לצד השיכרון המכוער, שיש באלה הרגשות שמחפך אותם מטהרה טבעית לטומאה של זוחמה מנוולת, רק אנשי קודש ראויים להיות שרי קודש, אמנם אם נחשב לחסרון כללי באיזו ספרות כשלא ימצאו בה אלה הרגשות הפנימיים שאהבה מרשמת בעומק הנפש, באותה האהבה הנחוגה, על אחת כמה וכמה, ראוי לחשב לחסרון אם אותם הזעזועים הרמים והנשואים, שככה הם פועלים לעולם ועתידים לפעול על כל טובי בני אדם ועל כנסת ישראל בייחוד הגובעים ממקור האהבה לאדון כל המעשים מקור האור והחסד; ואלה הרגשות הנאהבים לא יחקקו בספר ויפקד מקומם. היש ערך לעומק מקור רגש האהבה הזאת? היכילוהו ימים רבים, היכלילוהו גבתי שחקים?

החסרון הזה אמנם נמלא לנו בשיר האהבה אותו שיר שחזא קודש קדשים, הוא שיר השירים אשר לשלמה! וכמו שמי שחזא חמור לאהבה, לא יחודש מה חפצו משוררי האהבה בשיריהם הפרטיים ואם הייתה בידו יכולת להשפיל את געגועיהם עם כדי טעימת חושו הגס היה עושה כן בשמחת לב ונפש חפצה רק מי שלבו ערל ומוכרח להיות כן מפני שלא טעם להתנשא אל מרומי קודש, ולא חש מעצם נועם אור אהבת צור כל העולמים – איש נבל ולא חכם כזה לא יוכל להכיל את הרעיון כי אלה הגעגועים הרבים הפרטיים ש"בשיר השירים" הם רשמיים של האוצר הגנוז בנפש כלל האומה אשר בחר לו ד' לשמו ולזכרו, מפני שאיננו מרגיש כלל שום חסרון בהיפקד מקום אלה הרגשות אשר לא ידעם, אבל מי שלא חשחו אלוה חכמה, יכיר

ויחוש שאי אפשר כלל לאוצר כתבי קודש של האומה הקדושה, שכל תולדתה מלאה רישומי אהבת נפש ליצור מעוזה בימי גדולתה והודה על ידי חסד עליון מלא חוד ובימי עניה ומרודה על ידי נהרי נחלי דם ושטף צרות רבות ורעות אשר כל אלה עוררו את האהבה חזקה והוציאוה אל הפועל המורגש – אי אפשר בשום אופן שאלה הגעגועים לא ירשמו בספר באוצר הכללי אשר שמח נאספו כל הגיוני קודש. אמנם מי שבעת שסרקו את בשרו במסרקות של ברזל יכול יוכל להשיב "כל ימי חייתי מצטער על המקרא הזה ובכל נפשך מתי יבוא לידי ואקיימנה", ולהאריך באותה שעה באחד עד שייצאה נשמתו, רק הוא יכל לאמר שאין כל העולם כולו כדאי כיום שנתן בו "שיר השירים" לישראל, שכל הכתובים קודש וזה"ש קודש קודשים!

אמנם כנטף מים מגי ים, כזיק אחד מלהב אש אוכלה, כאות אחת מספר גדול, ידע איש אשר כה רמה נפשו להעריך גם האהבה הפרטית הטבעית בערכה הטחור ותהיינה לו האהבה הטחורה הטבעית והאהבה הלאומית הנאורה והאהבה האלוקית הקדושה ומלאה חוד ערוכים במערכה, כמגדל דוד בנוי לתלפיות. אבל מה נמוכים הם הגמדים שהם ג"כ בעלי עיניים טרופות הזוחלים סביב לשדרת האבנים התחתונה של מגדל עופל, ורושמים את קומתו אשר לעב יגיע רק כדי תנופת ידם הקצרה ומעוף עינם הכחה, ואם מראש מגדל עופל יוגד להם שרואים את הכוכב מלא חוד ויפעה, או מיד יחליטו כמה נמוך הוא הכוכב הנחדר. נפשות כאלה שיותר מרועה בעל לב רגש שאהב את בת כלבא שבוע היפה לא יוכלו למצוא בר"ע, לא יוכלו ג"כ להוציא מקור לתכונת ההחלטה הנפלאה ששיר השירים הוא קודש קודשים בערך כל הכתובים, כי אם ממקור האהבה הפשוטה אשר אותה לבדה יחזו בר"ע שאהב את בת כ"ש (דרך כזה תפס לו אחד הסופרים הזקנים בלוח אחיאסף) אבל טחורי לב המה יראו את רבי עקיבא בגדלו, את ר"ע המשחק בראותו שישועל יוצא מבית קה"ק יען כי לנפשו הרוממה קרוב היה העתיד הרחוק, את ר"ע המלא צהלה לקול המונה של רומי מפני שהאהבה האלוקית הגובעת מעומק לבו הרחב כים הורתחו, עד כדי מלא ציור חי כי רומא ואיללה כליל יחלפו ואור ציון לעד יזרח. האהבה בתענוגים למחזה העתיד בוודאי תמלא כל כך את לבו הטחור עד כי לא הנחה לו מקום גם להנחת לב על החווה המרעיד, שהכירו רק בעב קל העובר על פני החמה, הברה בשחקים, ורק מפי האיש שגשמתו יצאה באחד נאה להיאמר שכל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קודשים!

(עולת ראייה)

א שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לְשִׁלְמָה: ב יִשְׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּרְטוּבִים דְּדִידְךָ מִיַּיִן: ג לְרִיחַ שְׁמִנֶיךָ טוֹבִים שֶׁמֶן תוֹרֵק שְׁמֶךָ עַל־כֵּן עֲלָמוֹת אֶהְבֹּדְךָ: ד מְשַׁכְּנִי אַחֲרֶיךָ נְרוּצָה הִבִּיאֵנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו נְגִילָה וְנִשְׁמַחָה בְּךָ נִזְכֶּרָה דְּדִידְךָ מִיַּיִן מִיִּשְׂרָאֵל אֶהְבֹּדְךָ: ה שְׁחֹרָה אֲנִי וְנֶאֱוָה בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בְּאַהֲלֵי קֶדֶר כִּירְעוֹת שְׁלָמָה: ו אֶל־תִּרְאוּנִי שְׂאֵנִי שְׁחֹרָה־רַחֲתִי ז שֶׁזֹּפֶתְנִי הַשֶּׁמֶשׁ בְּנִי אִמִּי נִחְרַרְבִּי שְׁמִנִי נִטְרָה אֶת־הַכְּרָמִים בְּרָמִי שְׁלִי לֹא נִטְרָתִי: ח הַגִּידָה לִּי שְׂאֵהֲבָה נִפְשִׁי אֵיכָה תִרְעָה אֵיכָה תִרְבִּיץ בְּצִהָרִים שְׁלָמָה אֲהִיָּה כְּעֻטָּה עַל עֲדָרֵי חֲבָרִיךָ: ט אִסְלֹא תִדְעִי לָךְ הֵיפָה בְּנָשִׁים צֹאֲרִיךָ בְּעַקְבֵי הַצֶּאֱן וְרַעֲלִי אֶת־גְּדִיתֶיךָ עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרָעִים: ט לִסְסָתִי בְּרִכְבִּי פִרְעָה דְּמִיתֶיךָ רַעֲיָתִי: י נֶאֱוָה לְחַנִּיךָ בַּתָּרִים צֹאֲרֶךָ בַּחֲרוּזִים: יא תוֹרִי זָהָב נַעֲשֶׂה־לָּךְ עִם נִקְדּוֹת הַכֶּסֶף: יב עַד־שֶׁהַמֶּלֶךְ בְּמִסְבּוֹ נִרְדִּי נִתַּן רִיחוֹ: יג צְרוּר הַמֶּדֶר | דוֹדִי לִי בֵּין שְׁדֵי יָלִין: יד אֲשַׁכֵּל הַכֶּפֶר | דוֹדִי לִי בְּכֶרְמִי עֵין גְּדִי: טו הֵנָּה יָפָה רַעֲיָתִי הֵנָּה יָפָה עֵינֶיךָ יוֹנִים: טז הֵנָּה יָפָה דוֹדִי אֶף נָעִים אֶף־עַרְשֶׁנוּ רַעֲנָנָה: יז קְרוֹת בְּתֵינוּ אֲרָזִים רַהֲיִטְנוּ בְּרוֹתִים:

א אֲנִי חֲבַצְלַת הַשָּׂדֶן שׁוֹשְׁנַת הָעֵמָקִים: ב כְּשׁוֹשְׁנָה בֵּין הַחוֹחִים בֵּין רַעֲיָתִי בֵּין הַבְּנוֹת: ג כְּתֻפוֹת בַּעֲצֵי הַיַּעַר בֵּין דוֹדֵי בֵּין הַבָּנִים בְּצִלוֹ חֲמֻדָּתִי וַיִּשְׁבַּתִּי וּפְרִיָּו מִתּוֹק לַחֲפִי: ד הִבִּיאֵנִי אֶל־בֵּית הָיִין וְדָגְלוֹ עָלַי אֶהְבָּה: ה סִמְכוֹנִי בְּאִשִּׁישׁוֹת רַפְדּוּנִי בַּתְּפוּחִים כִּיחֻלֹּת אֶהְבָּה אֲנִי: ו שְׁמַאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי וַיִּמְיֵנוּ תַּחֲבַקְנִי: ז הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בְּצִבְאוֹת אוֹ בְּאִילוֹת הַשָּׂדֶה אִסְתַּעֲרוּ | וְאִסְתַּעֲרוּ אֶת־הָאֶהְבָּה עַד שְׁתַּחֲפֹץ: ח קוֹל דוֹדִי הִנֵּהזָה בָּא מְדַלֵּג עַל־הַהָרִים מִקֶּפֶץ עַל־הַגְּבְעוֹת: ט דוֹמָה דוֹדִי לַצִּבִּי אוֹ לַעֲפָר הָאֵילִים הִנֵּהזָה עוֹמֵד אַחֵר כְּתִלְנוּ מִשְׁגִּיחַ מִקְּהַחֲלוֹת מִצִּיץ מִקְּהַחֲרָפִים: י עֲנָה דוֹדִי וְאָמַר לִי קוֹמִי לָךְ רַעֲיָתִי יִפְתִּי וּלְכִילָךְ: יא כִּי־הִנֵּה הַסֶּתֶר עָבַר הַגֶּשֶׁם חָלַף הַלֵּךְ לוֹ: יב הַנֶּצְנִים נִרְאוּ בָּאָרֶץ עַת הַזִּמְרִיר הִגִּיעַ וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאֶרְצֵנוּ: יג הַתִּאֲנָה חֲנֻטָּה פְּגִיָּה וְהַגִּפְנִים | סִמְדָר נִתְּנוּ רֵיחַ קוֹמִי לָךְ רַעֲיָתִי יִפְתִּי וּלְכִילָךְ: יד יוֹנָתִי בַּחֲגִיו הַסֵּלַע בִּסְתָר הַמְּדֻרָּה הָרִאִנִי אֶת־מְרֹאֵיךָ הַשְּׁמִיעֵנִי אֶת־קוֹלְךָ כִּי־קוֹלְךָ עָרֵב וּמְרֹאֵיךָ נֶאֱוָה: טו אֲחֻזְרוּלְנוּ שְׁעָלִים שְׁעָלִים קִטְנִים מַחְבְּלִים בְּרָמִים וּכְרָמֵינוּ סִמְדָר: טז דוֹדִי לִי וְאֲנִי לוֹ הָרָעָה בְּשׁוֹשְׁנִים: יז עַד שִׁיפּוֹחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצִּלְלִים סֶבֶר דְּמֹה־לָּךְ דוֹדִי לַצִּבִּי אוֹ לַעֲפָר הָאֵילִים עַל־הָרִי בָּתָר:

א עַל־מִשְׁכְּבִי בְּלִילוֹת בְּקִשְׁתִּי אֶת שְׂאֵהֲבָה נִפְשִׁי בְּקִשְׁתִּי וְלֹא מִצָּאָתִי: ב אֶקוֹמָה נָא וְאֶסֹבְבָה בְּעִיר בְּשׁוֹקִים וּבְרַחֲבוֹת אֶבְקֶשָׁה אֶת שְׂאֵהֲבָה נִפְשִׁי בְּקִשְׁתִּי וְלֹא מִצָּאָתִי: ג מִצָּאוּנִי הַשְּׂמָרִים הַסִּבְכִּים בְּעִיר אֶת שְׂאֵהֲבָה נִפְשִׁי רִאִיתִם: ד כִּמְעֹט שְׁעִבְרָתִי מֵהֶם עַד שֶׁמִּצָּאָתִי אֶת שְׂאֵהֲבָה נִפְשִׁי אֲחֻזְתִּיו וְלֹא אֶרְפְּנוּ עַד־שֶׁהִבִּיאֵתִיו אֶל־בֵּית אִמִּי וְאֶל־חֲדָר הַדֹּרְתִּי: ה הַשְּׁבַעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בְּצִבְאוֹת אוֹ בְּאִילוֹת הַשָּׂדֶה אִסְתַּעֲרוּ | וְאִסְתַּעֲרוּ אֶת־הָאֶהְבָּה עַד שְׁתַּחֲפֹץ: ו מִי זֹאת עָלָה מִקְּהַמְדָּבָר כְּתִימָרוֹת עֹשֶׂן מִקְטָרֶת מֶרֶד וּלְבוֹנָה מְכַל אֲבֻקָּת רֻכָּל: ז הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁל־שְׁלָמָה שְׁשִׁים

גברים סביב לה מגברי ישראל: ה כלם אחזי חרב מלמדי מלחמה איש חרבו על ירכו
מפחד בלילות: ט אפריון עשה לו המלך שלמה מעצי הלבנון: י עמודיו עשה כסף
רפידתו זהב מרכבו ארגמן תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלם: יא צאנה | וראינה בנות
ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתנתו וביום שמחת לבו:

א הנך יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים מפעד לצמתך שערך בעדר העזים שגלשו מהר
גלעד: ב שניך בעדר הקצובות שעלו מחרחצה שכלם מתאימות ושכלה אין בהם: ג
כחוט השני שפתותיך ומדברך נאווה כפלה הרמון רקתך מפעד לצמתך: ד כמגדל
דוד צוארך בנוי לתלפיות אלף המגן תלוי עליו כל שלטי הגברים: ה שני שדיך בשני
עפרים תאומי צביה הרועים בשושנים: ו עד שיפוח היום וגסו הצללים אלה לי אלהר
המור ואלגבעת הלבונה: ז כלך יפה רעיתי ומום אין בך: ח אתי מלבנון בלה אתי
מלבנון תבואי תשורי | מראש אמנה מראש שניר וחרמון ממענות אריות מהררי
נמרים: ט לבבתני אחתי בלה לבבתני באחת מעיניך באחד ענק מצורניך: י מהיפו
דדיך אחתי בלה מהטבו דדיך מלון וריח שמניך מכלבשמים: יא נפת תטפנה
שפתותיך בלה דבש וחלב תחת לשונך וריח שלמתך בריח לבנון: יב גן | נעול אחתי
בלה גל נעול מעין חתום: יג שלחיך פרדס רמונים עם פרי מגדים פפרים עסנרדים: יד
נרד | וכרפס קנה וקנמון עם כל עצי לבונה מר ואהללות עם כל ראשי בשמים: טו מעין
גנים באר מים חיים ונזלים מל לבנון: טז עורי צפון ובואי תימן הפיחי גני יזלו בשמי
יבא דודי לגנו ויאכל פרי מגדיו:

א באתי לגני אחתי בלה אריתי מורי עסבשמי אכלתי יערי עסדבשי שתיתי ייני
עסחלבי אכלו רעים שתו ושכרו דודים: ב אני ישנה ולבי ער קול | דודי דופק
פתחילי אחתי רעיתי יונתי תמתי שראשי נמלא טל קנצות רסיסי לילה: ג פשטתי
את כתנתי איבכה אלבשנה רחצתי את רגלי איבכה אטנפם: ד דודי שלח ידו
מקהור ומעי המו עליו: ה קמתי אני לפתח לדודי וידי נטפרמור ואצבעתי מור עבר
על פפות המנעול: ו פתחתי אני לדודי ודודי חמק עבר נפשי יצאה בדברו בקשתיהו
ולא מצאתיהו קראתיו ולא ענני: ז מצאני השמרים הסבבים בעיר הכוני פצעוני נשאו
את רדידי מעלי שמרי החמות: ח השבעתי אתכם בנות ירושלם אסתמצאו את דודי
מהתגידו לו שחולת אהבה אני: ט מהדורך מדוד היפה בנשים מהדורך מדוד שפכה
השבעתנו: י דודי צח ואדום דגול מרבבה: יא ראשו בתם פז קנצותיו תלתלים שחרות
בעורב: יב עיניו כיונים עלאפיקי מים רחצות בחלב ישבות עלמלאת: יג לחיו
בערגת הפשם מגדלות מרקחים שפתותיו שושנים נטפות מור עבר: יד ידיו גלילי
זהב ממלאים בתרשיש מעיו עשת שן מעלפת ספירים: טו שוקיו עמודי שש מוסדים
עלאדניפז מראהו כל לבנון בחור בארזים: טז חכו ממתקים וכלו מחמדים זה דודי וזה
רעי בנות ירושלם:

א אנה הלך דודך היפה בנשים אנה פנה דודך ונבקשנו עמך: ב דודי ירד לגנו לערנות
הבשם לרעות בגנים וללקט שושנים: ג אני לדודי ודודי לי הרעה בשושנים: ד יפה את
רעיתי בתרצה נאזה כירושלם אימה בנדגלות: ה הסבי עיניך מנגדי שהם הרהיבני
שערך בעדר העזים שגלשו מהגלעד: ו שניך בעדר הרחלים שעלו מן הרחצה שכלם
מתאימות ושכלה אין בהם: ז כפלח הרמון רקתך מבעד לצמתך: ח ששים המה
מלכות ושמים פילגשים ועלמות אין מספר: ט אחת היא יונתי תמתי אחת היא
לאמה ברה היא לילדתה ראוה בנות ויאשרוה מלכות ופילגשים ויהללוה: י מרזאת
הנשקפה כמורשחר יפה כלבנה ברה בחמה אימה בנדגלות: יא אלגנת אגוז ירדתי
לראות באבי הנחל לראות הפרחה הגפן הנצו הרמנים: יב לא ידעתי נפשי שמתני
מרכבות עמי נדיב:

א שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך מדהתחוו בשולמית במחלת המתנים: ב
מדיפו פעמיו בנעלים בתנדיב חמוקי ירכיך כמו חללים מעשה ידי אמן: ג שררך
אגן הסהר אליחסר המזג בטנד ערמת חטים סוגה בשושנים: ד שני שריך בשני
עפרים תאמי צביה: ה צוארך במגדל השן עיניך ברכות בחשפון עלשער בתרפים
אפך במגדל הלבנון צופה פני דמשק: ו ראשך עליך ככרמל ודלת ראשך בארגמן
מלך אסור ברהטים: ז מדיפית ומדנעמת אהבה בתענוגים: ח זאת קומתך דמתה
לתמר ושריך לאשכלות: ט אמרת לי אעלה בתמר אחזה בסנסנו ויהירנא שריך
באשכלות הגפן וריח אפך בתפוחים: י וחפך ביין הטוב הולך לדודי למישרים דובב
שפתי ישנים: יא אני לדודי ועלי תשוקתו: יב לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים: יג
נשכימה לכרמים נראה אספרחה הגפן פתח הסמדר הנצו הרמונים שם אתן אתידי
לך: יד הדודאים נתנורית ועלפתחינו כלמגדים חדשים גדישנים דודי צפנתי לך:

א מי יתנד באח לי יונק שדי אמי אמצאך בחוץ אשקך גם לאיבזו לי: ב אנהגך
אביאך אלבית אמי תלמדני אשקך מיין הרקח מעסים רמני: ג שמאלו תחת ראשי
וימינו תחבקני: ד השבעתי אתכם בנות ירושלם מדהתעירו: ומהתעירו אתהאהבה
עד שתחפץ: ה מי זאת עלה מן המדבר מתרפקת עלדודה תחת התפוח עוררתניך
שמה חבלתך אמן שמה חבלה ילדתך: ו שימני בחותם עללפך בחותם עלזרועך
כיעזה כמות אהבה קשה כשאל קנאה רשפיה רשפי אש שלהבתייה: ז מים רבים לא
יוכלו לכבות אתהאהבה ונהרות לא ישטפוה אסיתן איש אתכלהון ביתו באהבה
בוז יבוזו לו: ח אחות לנו קטנה ושדים אין לה מהנעשה לאחתנו ביום שידברבה: ט
אסחומה היא נבנה עליה טירת כסף ואסדלת היא נצור עליה לוח ארז: י אני חומה
ושדי במגדלות אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום: יא ברם היה לשלמה בבצל המון נתן
אתהכרם לנטרים איש יבא בפריו אלף כסף: יב ברמי שלי לפני האלף לך שלמה
ומאתים לנטרים אתפריו: יג היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני: יד
ברח: דודי ודמהלך לצבי או לעפר האילים על הרי בשמים:

הלכות ליל הסדר / הרב יצחק הלוי שליט"א

קדש: בברכת "שחחיננו" שבקידוש יש להתכוון גם על כל מצוות הלילה. מנהג האשכנזים ובני תימן לברך "בורא פרי הגפן" על כל הכוסות. והספרדים מברכים על כוס ראשונה ושלישית. ולכן יתכוונו לפטור את הכוס השנייה בברכה ראשונה, ואת הכוס הרביעית בברכה השלישית, שהיא כוס ברכת המזון. ניתן להקל לטעום משדו או לשותות לאחר כוס ראשונה. בתנאי שטרם מזגו לו כוס שניה וטרם התחיל בהגדה. (בה"ל תע"ג, ג' בד"ה: "הרשות בידו"). כשפסח חל בליל שבת, מתחילים "ויכולו" ומזכירים בקידוש את השבת.

ורחץ: נטילת ידיים בלי ברכה. נטילה זו צריכה להיות כנט"י לסעודה, בכלי. ורצוי לא לדבר עד לאחר אכילת הכרפס. ומנהג בני תימן לברך על נטילה זו. אם ברך בטעות, על נטילה זו, ישתדל לאכול כזית מן הכרפס (שו"ת "רבבות אפרים" ש"א). בכל אופן, כשנוטל שנית ב"רחיצה", מברך גם כן. (כח"ח תע"ג, ק"ז).

כרפס: מטבילים פחות מכזית כרפס במי מלח ומברכים בפח"א ומתכוונים לפטור גם את המרור הנאכל בסעודה. ומנהג בני תימן לאכול כזית.

יחץ: חוצים את המצה האמצעית שבקערה לשניים. את החלק הגדול משאירים לאפיקומן, ואת החלק הקטן מניחים בין שתי המצות השלימות.

מגיד: רצוי לקצר בשלב זה באמירת ההגדה לבל תחלוף שעה וחומש משתיית הכוס הראשונה. שאלו כן, אזי נכנסים לבעיה שיש לברך על הכוס הראשונה, ברכה אחרונה. את ההגדה מסיימים בברכת "גאל ישראל" ושותים כוס שנייה. גם הנשים חייבות בכל מצוות הלילה, וכמובן, בסיפור יציאת מצרים.

רחיצה: נטילת ידיים בברכה, לקראת הסעודה.

מוציא מצה: אווזים את שתי המצות השלימות, והאמצעית שביניהן. מברכים: "המוציא". שוממים את השלישית מן הידיים ומברכים "על אכילת מצה" ובוצעים מן העליונה ומן האמצעית כזית מכל אחת. ואוכלים אותן בהסבה, ביחד.

שיעור "כזית": חצי מצת מכונה.

מרור: מברכים "על אכילת מרור" ואוכלים כזית ממנו. נוהגים לשקע אותו בחרוסת ולנער אותו לאחר מכן.

כורך: לוקחים כזית מן המצה השלישית וכזית מרור ומטבילים בחרוסת ואין מגערים, ואוכלים כך בהסבה. חלק מן האשכנזים אינם נוהגים לטבל את הכורך בחרוסת (רמ"א בס"י תע"ה ס"א).

שלחן עורך: רצוי שלא לאכול בשר צלי בסעודה זו לבל יראה כאוכל קדשים (קרנן פסח) בחוץ. נוהגים לאכול ביצה קשה בסעודה לסימן אבלות על חורבן הבית, ושאינן לנו קרנן פסח בזמן הזה.

צפון: אוכלים כזית מן האפיקומן. רצוי לאכול כזית נוסף. האחד זכר לקרנן הפסח והאחד כנגד המצה הנאכלת עמו. צריך לסיים את אכילת האפיקומן לפני חצות הלילה. ואולם, גם אם עבר זמן חצות, יאכל אפיקומן.

ברך: ברחמ"ו, בשנה שחל בשבת יזכיר "ריצה והחליצנו" ו"יעלה ויבוא", כוס שלישית אשר עליה מברך בורא פרי הגפן, לכל הדעות.

הלל: סיום ההלל שבו החל לפני הסעודה ובסיומו כוס רביעית. כאן רצוי להקפיד לשותות רביעית, על מנת שיוכל לברך ברכה אחרונה.

נרצה: מצוה לספר ביציאת מצרים. ולייחל להבטחת ה' בידי מיכה הנביא: "כימי צאתך מארץ מצרים, אראנו נפלאות!" (מיכה ז, ט"ז)